

Dr. Antona Mengerā

Jaunā valsts.

Tulkojis A. Suhmanis.

Peterburgā,
Edvarda Mehkfa apgādībā,
1908.

Ed. Mehkja, bij. Chr. Bredensjelda n. beedr. tipografija,
Peterburga, Sabatkanski pr. 22.

Preekſchwahrds.

Schi rakſta — gadu defmitus ilgu ſtudiju augla — noluhks ir ſakopot ſchaurâ kopejâ ainâ ſozialifma praktifkos preekſchlikumus muhſu ſabeedribas pahrweidoſchanai. Ar teeſibu ſozialifms wiſpirms nodewa pamatigai kritikai lihdsſchinejo ſabeedribas ſtahwokli, tadehl ka tikai tâ bija ſafneedsama plaſchu tautas aprindu lihdsjuhtiba ſozialififkeem noluhkeem. Bet ſchis uſdemums kopsch 18. gadu ſintena ſahkuma jau ſen ir atrifnats ar gandrihſ nepahrſkatamu galwenâ kabrtâ kritifku literaturu. Tagad, kad ſozialififkee paſaules uſfkati tuwojas ſawam peepildijumam, ir gan laiks wairak, nekâ lihds ſchim iſweidot ari wiņu poſitimo, organifatorifko puſi.

Es mehginaju apgaismot maſakais wiſrupjakos wilzeenos ſozialififko pamata mahzibu wehſturifko attihſtibu, rakſturojot wiņu noſhmigakos iſteizejus: pilniga dogmu wehſture ſcho maſo grahmatiku buhtu padarijuſi wairak ſehjumu beesu. Iſwehle ſtarp daſchadu tautibu ſozialififkeem rakſtneekeem darija leelas gruhribas, un atſewiſchkos gadijumos man warbuht pahrmetis patwalibu. Sozialififkâs literaturas milſigais plaſchums, gruh-tums wiņu eeguht, beidsot gandrihſ pilnigs ſinatniſku preekſchdarbu truhkums lai atwaino daſchas nepareifibas.

Ar ſcho jauno mahzibu par walſti ſozialififkais domu ap-loks, kurſch ſchahdâ pilnibâ wehl nekad naw ſneegts, teek tuwi-nats waldoſchâm un iſglichtotajâm ſchkiram Wahzijâ un zitâs ſemês. Tihri kritifkajam ſozialifmam nepeezeſchami wajadſeja iſfaukt plaſchu dſihwes aprindu pretrunu, tadehl ka tikai nedaudſi gud-ribas likumi ir atſihiti tik wiſpahreji, kâ wezais ſakamwahrds, ka kritifet weegli, labak darit gruhiti. Saligu atſihſchânu ſozia-

listiskais ideāls gan atradis tikai šāvā pilnīgā īspildijumā weenā no leelajām modernām kulturās walstīm. Bet tā ka šči grah- mata atšihst tikai jau tagad darbigos žilweku rihžibas dšenukus, tā ka wina tašlak wifur peeslehdšas wezajeem ušškateem par teesibam un walsti un eeteiz tikai pašaules wehštures praktikā lihds ščim islectojamos politišku un šabeeetrišku pārweidojumu lihdsjektus, tad wina lihds šinamam mehrām žensčas šafneegt to pašču mehrki teoretiskā želā.

Wihnē, 1902. gada jūlijā.

Šarakstītais.

Pirmā grahmata.

Waltis un likumi wispahri.

Pirmā nodala.

Gewadofčas pefihmes.

Wisas lihdsfchinejās teeſibu kahtibas galu galā ir jehluſchās no waras atteezibam un tadehļ wiņu noluhks arween ir bijis weizinat nedaudſu wareno labumu uſ plaſchu tautas maſu rehkina. Senatnes teeſibu ſiſtemas, greeku un romeefchu teeſibas, ſcho ſtahwokli ari atklahti iſteiza, ar werdsibas inſtitutu (eerihkojumu) daudj leelako daļu eedſihmotaju nododamas kungu patwarigai iſmantofchanai. Ari feodalai ſabeedribas kahtibai, kura paſtahweja widus laikos un wehl ilgi 18. un 19. gadu ſintenos, dſintbuhſchana un klaufchu ſiſtema bija likumu inſtituti ar lihdsigeem noluhkeem un panahkumeem.

Pat leelā frantſchu rewoluzija, ſem kuras eeſpaideem mehſ wehl tagad eſam, mineto nebuſchānu tikai aiſfedſja, bet ne iſnihzinaja. Frantſchu rewoluzija un ar wiņu ſakarā eſofchās kuſtibas gan iſnihzinaja tautas maſu perſonigo atkaribu no ſinamām perſonam un dibinaja ſaimneeziſko kahtibu uſ brihwu lihguma ſiſtemas; bet tā ka ta ir tikai maldu brihwiba un ſwarigakajos lihgumos ſtahw weens pret otru bagati un nabagi, wareni un newarigi, tad neturigeē, neraugotees uſ minetās perſonigās atkaribas iſnihzinafchanu, kā tautas ſchkira tapat kā ſenak palika bagato warā. Neraugotees uſ apakſchejo tautas ſchkiru neſkaitameem mehginajumeem waltis un ſabeedribas apſtahklus pahrweidot ſamā labā, ir wehl tik teorijā un praktikā jarada teeſibu ſiſtema, kura zenſchas pehž leelo tautas maſu un newis pehž nedaudſu wareno labuma.

Pirmā apakſchejo tautas ſchkiru pazelfchanās, kurai pehž daiſcheem neſekmigeem mehginajumeem bija wiſmaſ aheji pa-

nahkumi, bij kristigas tizibas isweidoſchanās. Senai kristigai tizibai, kā to zītadi ari newareja gaidit no nabagu programās, nebuht nebija tās gandrihš weenigās teeksmes uš pahrdabigo, teeksmes, kuru winai uſſpeeda wehlaķ ſem waldoſĉo ſĉķiru eeſpaida. Senee kristigee turpreti zereja, ka Kristus pehž ihſa laika ar ſlawu atkal atgreesiſees padebeſĉu padebeſĉos un nodibinās warenu ſemes walſti, kurā pirmee buhſ pehdejee, un pehdejee pirmee, un ikkatrs kristigais, kurſĉķ Kristus dehſ atdeiwis mantu un ſamiliju, mantos ſimtkahrtigu atlihdſibu. *) Tā tad pirmatnejā kristigā draudſe, tapat kā jaunako laiku ſoziale reformatori zentās pehž nābageem labwehligas ſabeedribas kahrtibas, un ſtarpiba ſtarp abeem ir tikai ta, ka jaunā ſtahwokla eeweſĉanai pehž ſeno kristigo uſſkateem bij janoteek ar brihnuma palihdſibu.

Bet ahrejee apſtahķli, kuri walidija kristigai tizibai ijezotees, nebuht nebija labwehligi mineteem zenteeneem. Ja apdomajam, ka toreiſ weena weeniga perſona neaprobeſĉoti pahrwaldija wiſu paſihſtamo ſemes lodi, ka wiſā romeeſĉu walſti ſamehbrā neezigam ſkaitlim brihwolauſĉu ſtahweja pretim milſiga maſa wergu, ka ari pirmee iſdalijās pahrmehrigi bagatos un pilnigi nabagos, tad ſinams neweens nebrihneſees, ka ſenee kristigee ſaudeja duhſĉibu ſtahteem pretim ſĉahĉdam netaiſnibas un warmahžibas okeanam un peepildit nabagu teeſibas jau ſĉini ſemes dſihwē. Uij ſĉi eemeſla, un ari tadehſ, ka nenotika Kristus brihniſĉķigā atnahķĉhana, gaidamā Deewa walſtiba loti drihſ tika pahrzelta uš winapaſaules dſihwi, kur zilweku likteneem waja-djeja tikt taiſni iſlihdſinateem. Ur to neween kristigā tiziba ſaudeja ſawu ſabeedriſķo rakſturn, bet ari tautas maſu uſmaniba tika nowehrſta no kahrtibam, kas walidija winu ſĉis ſemes dſihwē, kura nu turpmak iſlikās tikai kā paejoſĉa ſagatawoſĉanās uš muhſĉigo Deewa walſtibu winapaſaulē. Un tad mehſ ari redſam, ka tautas maſu kuſtibam nahķoſĉos diwos gadu ſimtenos ir gandrihſ weenigi reliģiſķs rakſturs un ka

*) Mateus 19, 27- 30; Markus 10, 28—31; — Luķkaſ 18, 28—30; — Jaħna par. gr. 20, 4 n. t.; 21, 1 n. t.; — ſal. ar D. Strauſa „Kristigās tizibas mahžibu“, II. ſehj.

fabedriškām strahwam šchinis kustibās peļz to mehrkeem un safneegumeem nebija leelas nošihmes.

Tikai frantschu revoluzijas laikā, kad reliģiskās jūhtas reformazijas un apgaismības gadu šimtena laikā bij eewehrojami wahjinatas, tautas mafas pamodās no šawa nabwes meega. Šchi leelā tautas kustiba eewehrojamā mehrā gan bija tikai karala un privilegeto šchkiru isreħkinašchanās ar mostošos pilsonibu galwenā kaħrtā politisku jautajumu deļ; ekonomiskās waščas, kuras špeeda nemantīgās tautas šchkiras, tikai par jaunu nokraħšoja, bet ne šarahwa. Bet pirmo reisi — un šchis apštahklis frantschu revoluzijai nodroščina nošihmi wišos laikos — šemakās tautas šchkiras, nereliģisku motiwu waditas, ušštahjas kā noteižoščā wara walsti un šašneedj leelus panahkumus, kurus wehla tikai pa dašai atkal wareja atneht.

No ta laika nekad naw pilnigi issudušči šemako tautas šchkiru zenteeni, radit wiņu interesem peemehrotu teesibu kaħrtibu. Šihdš julija revoluzijai (1830. g.) tautas kustibam, tapat kā leelajai frantschu revoluzijai, bija galwenā kaħrtā politiski mehrki, kurpreti no šchi laika mafu apšinā noteiktu pahršwaru eeguma šoziališms. Tagad štrahdajoščo tautas šchkiru šozialā kustiba išplehščas jau pa Širopu un Ameriku, un ja wišas šihmes nemaldina, tad wiņa drihši pahrneems ari pahrejšs pašaules dašas, it šewiščki Afriju, kur šemakās tautas šchkiras, neraugotees uš wezu kulturu, atrodas šoti nošpeestā štahwokli. Newar buht nekahdu šchaubu, ka wehl pirms diwdešmitā gadu šimtena beigam šozialais jautajums buhš wišas žilwezes jantajums.

Otrā nodala.

Anarħišms.

Pirmais jautajums, uš kuru jaatbild šozialistiskai mahžibai par walsti, ir tas, waj walšs meerigai laušchu kopdšihwei wišpah ir wajadšiga. Ar šcho problemu nodarbojas anarħišms, kuršč dewiapadšmitā gadu šimteni eeguwis tik leelu nošihmi. Ķas aprobeščojas ar to, ka šinatniški formulē paštahwoščās waras atteežibas, tas, šinams, anarħistiskās teorijas weegli war

pamešt neapškatītas. Turpretī kas zilvēzīškos eerihkojumus grib apšpreešt no tāhda redšes šahwokla, kuršch atrodas ahrpus waldošchām teesību kahrtibam, tas newar eet garam jautajumam, waj milšigais wairums špaidu un nelahprahtibas, kas neščkirami šaištīs ar ikkatru walšts kahrtibu, warbuht tomeht nedibinas tikai uš nowejojušcheem aiššpreedumeem.

Ikkatras anarchištīškas šīstemas widus punkts ir domas, ka zilweka špehku un kaišlibu netrauzeta darbiba ir peeteekošcha, lai ari uš wisaugštakeem kulturās pakahpeeneem raditu harmonišku laušchu kopdšihwi. Šchee pamata ušškati nepeeder weenigi anarchištīmam, bet ari dašchi liberali un sojialisti, peemehram Bastiā un Furiē, ir aišštahwejušchi lihdsīgas domas. *) Bet tikai anarchištīms uš minetā šahwokla pamata noteikti peeprasa, ka warenais walšts un bašnizas aparats, ar kura palihdšību muhšu tagadejos apštahklos teek wispušeji išlihdšinata zilweku rihziba, išnizinanis kā newajadšigs, waj pat kaitīgs.

Muhšu tagadejā, kā leekas, wišu noteižoščā walšts kahrtiba tomeht ir štipri pildita ar anarchištīškeem elementeem. Jo anarchištīšks rakšturs ir ikkatrai dšihwes atteezibai, no kuras war izjeltees kildas, kurām naw išteefataja, pee kam wismaš leelakā dašā gadijumu dalibneeku meerigā kopdšihwe neteek pahtraukta. Bet Siropas · Amerikas kulturās kopibas walštis kopšč gadu šimteneem dšihwo ahrejā meerā beš teefnešcheem; wiņu daudšās kildas daudš leelakā dašā gadijumu teek iščķirtas ar dalibneeku kompromišu (peekahpščanos), un tikai wisšwarīgākās waras · waldneeku interešču šaduršmes ar karu. Tapat wišur šadurās augkako waras nešeju (waldibas un parlamenta, walšts un bašnizas) waras aploki, no ta išaugošchās kildas, tā ka ari te naw atšibta teefnešcha, waj nu paleek neiščķirtas, waj ari teek nokahrtotas ar dalibneeku kompromišu. Un pat priwatajās dšihwes atteezibās, kuras ar tuhķstošchgadeju atihštību wispilnigaki padotas priwatteešību waldibai, šamilija ar šawu peršonigo pušī šneedš peemehru pusanarchištīškai parah-

---

*) Bastiat, Harmonies économiques; — Le nouveau monde industriel et sociétaire. Un teeščam ari pee Furiē un wiņa pehznahzejem jan nomanamas daščas anarchištīškas peeškanas. — Considerant, Destinée sociale.

dibai. Personigās, proti mihra un seemas dšimuma atteezibas, tad atteezibas starp wezakeem un behrneem tikai neezigā mehrā bauda likumu un teefas apšardšibu, pee kam tadehl nebuht ne-teek trauzeta meeriga familiju kopdšihwe. Ja, taišni par anar-chištiskās grupas paraugu war noderet tee neretee gadijumi, ka wezaki gadu defmitus beš ahrejeem špaideem un beš likumiskās autoritates kopā dšihwo un kopā šaimneeko ar šaweem behr-neem, kuri jau išaugschi ahra iš wezaku waras aploka.

Šho šahwokli beš likuma un teefas nu anarchišms grib išplatit uš wišām pahrejām dšihwes atteezibām, proti ari uš tautšaimneezibu un pahrwaldibu. Ka no šahāda šahwokla muhšu tagadejā waldošā un pawehlošā walšts, kuras paweh-les taišni ir likumi, iššuhd un pahrwehrščas par organizaciju ar šaimneezišku rakšturu, ir škaidra leeta: atteezotees uš šho mili-tariški-birokratiškās walšts nolegumu šozialdemokratija pilnigi peekriht anarchišmam.*) Starp abeem pašales ušfkateem pašahw tikai ta leelā šarpiba, ka šozialdemokratija grib šahkt no walšts kahrtibas, kura attihštijušes tuhktošos gadu šimtenos un to šamehrā ar šawām teorijām tikai pamatigi pahrwaidot, kamehr anarchišms rauga noštahdit laušču kopdšihwi uš glušču jauneem pamateem. Proti, turpmak žilweku šabeedribas organi-šazijai wairs neefot jaatbalštas uš wezajeem špaideem; turpreti wišas anarchištiskās organizācijas šaštahwodals: pulžinšč (grupa), draudse, nowads un augštakās šaweenibas dibinamas un uš-turamas ar dalibneeku brihwu lihgunu.**) Tā tad, kamehr wezās dabas teefibas par pašahwošho walštju pamatu ušškata miglainā šabeedribas lihgunā išteiktu tautu peekriščanu, ari tur, kur wisnegehligakā tiranija un wislannakā mafu išman-toščana to peenemt dara par neefpehšanu, anarchištiskai ša-beedribas organizacijai wišās šawās šaštahwodals wajaga di-binatees uš teefšam išteiktas peekriščanas un tikai uš tās.

---

*) Engels, Streitschrift gegen Dühring; Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft; Bebel, Die Frau in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft.

***) Proudhon, Idée générale de la révolution au XIX siècle; Kropotkine, La conquête du pain; Most, Die freie Gesellschaft; Grave, La société future; — Tucker, Instead of a book.

Tà tad wiſas anarchiſtiſkàs ſkolas grib iſnibžinat tagadejo waldoſčo un pawehloſčo walſti ar winas likumdoſčanas un ſpaidu waru un winas weetà likt uſ dalibneeku lihğuma dibinatu pahrwaldibas organiſaziju; bet ſaimneeziſkàs dſihwes iſweidoſčanà winas atrodas pilnigà pretrunà. Wezakais anarchiſms ir individualiſtiſks, wiſč grib paturet tagadejàs ſabeedriſkàs kahtibas priwatſaimneežibu un ar to neſčkirami ſaiſtito priwatihpaſčumu. Turpreti jaunakàs anarchiſtiſkàs teorijas praſa, lai kà produktu un pakalpojumu raſčoſčanu, tà ari patehreſčanu iſdara brihwi ſaſtahditi pulžini (grupas), kuru rokàs tad, ſaprotams, jaatrođas wiſeem materieleem labumeem (Sachgüter), it ſewiſčki ari raſčoſčanas lihđſekleem. Tà tad ſawà jaunakajà attihſtibà anarchiſms ir eewehrojama mehra komuniſtiſks.

Pehž ſenakà anarchiſma, pee kura galweneem iſteizejeem ſkaitami Godwins, Prudons un ſinamà noſihmè ari Stirners, atſewiſčkam žilwekam ſawas wajadſibas jaapmeerina tapat kà lihđſ ſčim ar priwatſaimneežiku darbibu, jaatkriht tikai autoritarai walſtij, winas likumdoſčanai un teeſibu aſſardſibai. Sinams, lai ſčahdu pretrunu pilnu ſtahwokli daritu kant žik tižamu, anarchiſtiſkajeem teoretikeem japeekem taiſni neeſpehjamamas leetas. Tà Godwins, kurſč grib paturet individuelu ſaimneežibu un priwatihpaſčumu, praſa, lai mantu ſtarp wiſeem kopibas ložekleem iſdalitu weenlihđſigi, bet ka wiſeem beedreem, pilnigi pahrwehreſčot žilweka prahtu, arween wajagot buht gataweem ſawus mantas gabalus atdot kađdam žitam, tiklihđſ tas ar wineem war apmeerinat kađdu ſpeedigaku wajadſibu.*) Un Prudona anarchiſmam ſaimneeziſkà ſinà nepeezeſčami japeekem, ka ikkatrs ar nodibinamas tautas bankas palihđſibu warès dabut beſprozentigus aiſnehmumus un par teem eegahdatees ſawa darba weizinaſčanai wajadſigos raſčoſčanas lihđſektns, un ta ſekas tad nepeezeſčami buhtu, ka gandrihſ pilnigi iſuſtu preteſčkiba ſtarp bagatu un nabagu.**)

Beidſot Stirnera anarchiſtiſkà ſiſtema iſeet no tàm maldigàm eedomam, ka lauſču

*) Godwin, Enquiry concerning political justice. Par Godwina mahžibu ſk. Menger, Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag.

***) Proudhon, Idée générale. Par tautas bankas projektu ik. angſčm. Mengera grahmatà.

kopdsihwe un kopdarbiba tahdā stahwokli bes walfts un likumeem ari tad ir eespehjama, kad wiseem lozekleem naw wis angftakee usupurefchanās tikumi, bet kad tos wada tikai neaprobefshots egoifms.*)

Jaunais anarchifms turpreti ir galwenā kahrtā komuni-
stifks. Wisas dsihwes wajadsibas, it femifchki baribas, apgehrba
un dsihwokla fagahdaschannu un rafchofschannu ifdara brihwi fa-
stahditi pulzini (grupas); fcho pulzianu mehrcus, wiānu plafschumu
weetas finā un wiānu dalibneeku fkaitu noteiz lozektu wehle-
fchanās. Par eekfchejo organizaziju fcheem pulzineem, kureem
tatfchu jabuht par anarchifstifkās fabeedribas kahrtibas pamatu,
tahlak par wiānu fawftarpejām atteezibam no anarchifstifkajām
sistemam maf ko noteiktu war iffinat. Tikai tas ir fkaidri,
ka anarchifstifkajā fabeedribā kā pahrwaldiba tā ari faimneezifkā
dsihwe atbalstifees uf ta pašča prinziņa, uf brihwi fastahdita
pulzina, kamehr nuhsu tagadejā fabeedrifkā stahwokli walfts un
ufnehmeju aprindas, kas wada walfti un tautas faimneezibu, ir
gluschi daschadas parahdibas ar eewehrojāmā mehrrā fawadu
wehsturifku attihftibu.

Kas atteezas uf patehrejamo preekfchmetu ifdalifschanu,
tad komunistifkajā anarchifmā fastopamas tās pašča: nejaška-
nas, kas fozialifmā.***) Schis mahzibas pirmee ifteizeji, Baku-
nins un Mofts, turejās wehl pee tām domam, ka baudas
lihdsjekli ikkatram anarchifstifkās fabeedribas lozeklim peefchkirami
jamehrrā ar wiāna padarito darbu, tā tad ka teeibas uf pilnu
darba eenahkumu atsihstamas ari anarchifstifkajā fabeedribā.***)
Otra anarchifstifku teoretiku grupa, kura peeder jaunakeem lai-
keem, domā, ka ifpildit teeibas uf pilnu darba eenahkumu
praftot loti fareschgitu organizaziju, kuras bes walfts neefot
weegli ifwedamas; tadehl anarchifstifkajā fabeedribā efofchos
bandas lihdsjeklus ikkatrs drihkfstefchot peefawinatees pehz fawas
wajadsibas, un tikai tad, kad fcho lihdsjektu nebuhsfchot peeteeko-
fchā wairumā, notikfchot ifdalifschana, kura bes kant kahdas walfts

*) Max Stirner, Der Einzige und sein Eigentum.

***) Menger, Das Recht a. d. vollen Arbeitsertrag.

****) Bakunin, Oeuvres complètes. Sk. ari preekfchrunu fchim
krabhjamam; — Most, Die freie Gesellschaft.

waras, sinamis, buhšot isdarama tikai ar leelām gruhtibam.*) Ari darba mehrs un labums atstahjams beedru nolemšchanai, kā to šchahds stahwoklis bej walšts pehž sawas buhtibas nepee-
zeefšami praša.**)

Tahdas ir anarchisma pamata domas, zik tabl wispahri war mantot šchis mahzibas kopejo ainu no tik daudskahrt preti runajofšam anarchištiskām sistēmam.

Ja tagad prasam pehž šcho ideju praktiskās wehrtibas, tad atbilde war buht weenigi ta, ka tā anarchištisko instituziju (eerihkojumu) eewefšchanai kā darbibai jafastop nepahrwaramas gruhtibas.

Wispirms, kas šihmejas uš anarchištiskās šabeeeribas kahrtibas eewefšchanu, tad leelums rakštneeku ir weenās domās par to, ka pehž šozialās revoluzijas ušwaras efofšee labumi bej kaut kahda atlihđšinajuma weenkahršči jaatnem wiāu ihpafšneekem.***) Jau šchi leelā atšawinašchana ar špaideem pat pehž pilnigas revoluzijas ušwaras nebuhtu isdarama bej wis-
šaanakām patwaribam un uš ilgu laiku šajanktu rafšofšanas un patehreschānas kahrtibu. Bet pat ja eedomajamees, ku šchahds wiša pašahwofšā pahrwehrtums, kahda pašaulē wehl naw redsejufe, buhtu isdarits, tad tuhlin ušmahzas jantajums, kā isdalama milšigā labumu maša štarp nefkaitameem brihwī fastahditeem pulzineem (grupam) un kā nodrošchinami šabeeeribai tik bešgaligi dašchadee šaimneezifškee darbi. Jo kas šchauhifees, ka wišas anarchištiskās grupas, pat ja peenemam par eefšehjanu pilnigu zilwezes tikumigu atđšimšchanu zaur anarchištiskajām idejam, tomehr zentifees pehž wisaušgligakajeem tihru-
meem, wislabaki eerihkotajām šabrikam un pehž wisehrtakajeem un wešeligakajeem dšihwokštem? Un tapat newar buht šchāubu, ka waldot pilnigai brihwibai aroda išwehlē auš- un pukkopiba,

---

*) Kropotkine, La conquête du pain; Elysée Reclus, L'evolution, la revolution et l'idéal anarchique; Mackay, Die Anarchisten.

***) Kropotkine, La conquête du pain; — Grave, La société future; Morris, News from nowhere.

*) Kropotkine, Paroles d'un Revolté; La conquête du pain; — Most, Die freie Gesellschaft; — Tucker, Instead of a book.

muſika un ziti weſeligi un patihkami arodi atradis daudſ gribe-
taju, turpreti nemeſeligi un netihrigi darbi, kà peemehram eclu
un kanatu tihriſhana, ſehrkoziņu ſabrikaziņa — nemeena.
Leelakà daļa anarchiſtiſko rakſtneeku eet garam ſchim anarchiſma
pamata jautajumam ar daſchām wiſpahrigām ſrahſam.*) Un
tomehr nam ko ſchaubitees, ka te ir dariſchanas ar atſewiſchku
zilweku un pulziņu ilgſtoſcho ſaimneziſko ſtahwokli, tà tad ihſte-
nibà ar dſihwibas jautajameem, un tà ka walſts un likuma
kahrtibas truhs, tad gruhti tizams, ka tos warès atriſinat zità,
nekà waras zefà. Kà mahza gaduſimtenus wezi peedſihwojumi,
tad no ſchahda wiņu kara pret wiſeem wiſſwarigako ſaimnee-
ziſko dſihwes mehrku deht war iſzeltees tikai militar- (kara
ſpehka) tiranija, tà tad wiſſtiſprakà, bet ari wiſlaunakà no
wiſjām walſts kahrtibam.

Bet ari anarchiſtiſko eerihkojuñdarbiba ſaſtaptu ne ma-
ſakas gruhtibas kà wiņu pirmà eeweſhana. Tautas maſas
kopſch gadu ſimteneem gandrihs neaprobeſchoti wadija politiſkà
ſinà wiņu wal dibas, ſaimneziſkà — uſſehmeji; wiſa wiņu
dſihwes kahrtiba wiſeem ar likumu un pawehli tika uſſpeeſta
no augſchas. Un nu anarchiſms no ſchim arween aiſbildneezibà
bijuſchām maſam praſa, lai ikkatrs atſewiſchks zilweks ſawos
lihgumos ar daudſeem pulzineem (grupam), tà ſakot, pats rakſta
likumu grahmatu wiſeem ſaweem dſihwes ſakareem. Tà ka
ſchahds uſdeiwums getu pahri pahr wairuma gara ſpehjam,
tad gluſchi dabigi preekſch tik daſchadaſeem grupu lihgumeem
nabhktu leetoſchana gatawas ſchablonas (formulari) un tee loti
drihji warbuht ne peh3 burta, bet gan peh3 ſatura mantotu
likuma ſpehku. Lihdſigu pahreju no lihguma uſ likumu, no brih-
wibas uſ ſaiſtibu neſkaitamas reiſes, waram nowehrot tautu
wehſturè. Ari kriſtigà tiziba tatschu ſahkumà bija brahſu ſa-
weeniba, kura dibinajàs uſ beedru labprahtigas peekriſchanas,
bet peh3 ihſa laika ta ir pahrwehrtuſes par teeſſku kopibu
ar plaſchu likumdoſchanas un ſpaidu waru.

ſchis lihguma formas wehrtibas pahrſpiblejums, kuru mehſ

---

*) Sk. peem. Kropotkine, La conquête du pain; — Moſt, Die freie Geſellſchaft.

kopšč Prudona *) nowehrojam pee leelakās daļas anarchiistu, buhs gan išķaidrojams ar to, ka anarchiistisko doktrīnu. (mahzibas) pirmsahkums meklejams galejā liberalismā. Tagadejā teešību attīstība zensčas atkal išlabot ščo liberalo ušķkatu kluhdu un ņargat mašas pret wiņu lihguma břihwibas launajām ņekam. Sinams, anarchiistiskajā ņabeedribas kaštībā ištutu ņemes un kapitāla ihpaštuma ņatweenoščanās nedaudšu ušneħmeju rokās un lihdi ar to wišwarigakais ņaimneeziško ņpaidu zehlonis; bet wiši ziti garigā un ņaimneeziškā paštwarā elementi paštahwetu ari turpmāk. It ņewištķi leeli, labi paštwarditi pulzini, it ihpaštķi ja tee nodarbotos ar ušturas lihdiņektu un zitu nepeezeesħamu preekštķmetu raštķoščanu un ištaliņčanu, loti drihsti eeguhtu lihdiņigu ņahwokli, kā muhšu ušneħmeji un ar to atkal ištfauktu mašu ilgas pehž walsts kaštības. Ja jau paštahwoštās waras atteezības buhs nogatawojuštās anarchiistiskās ņabeedribas kaštības eeweņčanai, tad walsts kaštība, kura no wiņām zelņees, aplaimos tik pat weenpuštģi mašas, kā ņħimbrihšħam ištģihštību un ihpaštumu. Jo tagadejā ņahwokli mašu poštis naw wiš walsts un likumi paštķi par ņewi, bet tās waras atteezības, kuras wiņus abus noteiz.

Ja jau wišs uš lihguma dibinatais anarchiistisko organiziiju pamats ir kluhda, tad ņewištķi nenoderiga ir no teoretiku wairuma eeteiktā pulzīnu (grupu) ņatwerņme. Sinams, muhšu laikos loti daudzās ņaimneeziškas, Ćumanitaras, ņinatniškas un mahħfleneeziškas wajadšības uš dalibneeku břihwu eeroņinajumu apmeerina taħti attīhštita beedroņčanās, un tās Prudonu un wiņa pehžnahzejus buhs ņpeedis, břihwī ņaštahdito pulzīnu (grupu) pehž ņurjē parauga noštahdit it kā par anarchiistiskā organizma pamata ņħuħniņu.***) Bet taiņni ņabeedriba un kopība, kuras muhšu tagadejā teešību ņahwokli ņaetas ar anarchiistisko pulzīnu (grupu), ir ņewištķi ņaresħģitas teešību atteezības, kuras pehž wezas jurištu parunas loti beeštķi ištahdas par wišbreesmi-

*) Sal. it ņew. ar Proudhon, Idée générale.

***) Ari ņurjē un wiņa ņkolas ņabeedribas ņistēmā wiša ņabeedriškā meħaniņma pamatu ištaiša Ćrupas un ņerijas, tā tad no ņinamām ņersonam paštahwojčas břihwās ņatweenības, kuras tās ņameħrā ar ņawām teekēm un Ćribam dibina raštķoščanās waj pateħreņčanās noluhķeem.

gakajeem kildu avoteem (Communio mater rixarum). Tā tad ja kā utopiisti netizam, ka anarchisms pilnigi pārvebrtis zilveka prah̄tu, tad wiņšch no weenas pufes ar pulziku satwerfni kildas starp beedreem neiņmehrojami pawairoš, no otras — iņņihzinadams walsti ispoštis wišus lihdsseklus, ar ko wiņas meertigi iſſchkirrt.

Lihds ar ſchim juridiskajām pulziku satwerfme modina ari daſchās ſaimneeziskas baſchās. No ſaimneeziska ſtahwokla pulziņſch ir noderigs tad, kad wiņa mehrki ir weegli ſaņnee- dsami un tadeh̄l wiſeem beedreem ſaprotami, kā tas peemeħram arween mehds buh̄t ſaimneeziskos labumus raſchojot un iſdalot. Bet ja eet runa par attah̄lakeem mehrkeem, kuru ſwarigums peeeetams tikai dſilakam eeſkatam, tad tos, ja zilveka dabu aĶim redſot negribam webrtet pah̄rak augſti, tikai ar leelu uſmanibu warēs atdot briħwā maſu riħzibā. Atſtaht tautſkolū leetas nokahrtoſchānu briħwi ſaſtahditeem pulzineem, tas, kā to mah̄za peedſiħwojumi wiſās tanis ſemēs, kurās naw peeſpeeſtas ſkolas, ir tas pats, kā iſſpeeſt elementarūs ſinaſchānas no wiſplaſchakām tautas aprindam; tadeh̄l pat daſchi no wiſkonſekwentakeem anarchiſteem taiſni ſchini weetā grib peelaiſt walſts ſpaidus*). Bet tas naw zitadi ari ar wiſeem ziteem darbibas weideem, kuri muħſu tagadejā ſabeedribas kaħrtibā neatmakſajas un kurus tadeh̄l uſneħmeji labprah̄t atſtaħj walſtij un walſts ſaweenibam, kā peemeħram weſelibas kopſchānu, eelu un kanalu eerih̄koſchānu un, uſtureſchānu, beidsot plaſchos mah̄kſlas un ſinatnes aplokus.

No ſaimneeziska ſtahwokla iſlikſees wehl ſchaubigaks modernā anarchiſma peepraſijums, ka baudas lihdsseklus beedri arween war peeſawinatees ſameħrā ar ſawām wajadſibam. Bet ſchis uſſkats nepeeder anarchiſmam, turpreti anarchiſtikā teorija to ir paņeħmuſe no autoritarā komuniſma un tanideh̄l tas ir iſtirſajams tikai kopā ar komuniſtikajeem iſdalichānas prinzi- peem (ſal. ar II. gr. 7. nod.).

Aliſ ſche aprah̄diteem eemeſleem, kurus wehl weegli waretu pawairot, mums anarchiſms kā muħſu ſabeedribas turpmakā

*) Most, die freie Geſellſchaft.

fatwerjme katrã sijnã jaatmet. Tomehr sçhinis tik galejãs teo-rijãs ir' ari pateefiba. Muhsu tagadejã sabeedriba, kuru walda sçhauru dsihwes aprindu interefes, finams, nekad newar atfazi-tees no spaidu isleetosçhanas wisplasçhakã apmehrà. Drosçhi ka jilweze ari nekad newarès pilnigi istikt bes walsts, bes winas likumdosçhanas, bes winas fodu un spaidu waras. Bet kad reis teesçham wisu labums buhs muhsu sabeedrisko instituziju (eerih-kojumu) mehrkis un ar winu palihðsibu tantas mafas tiks us- andfinatas lihðs angstakam pakahpeenam sãprahðtibã un usupu- resçhanãs gatawibã, tad winu brihwai rihszibai warès nodot daudf wairak, nekã mehç, muhsçigigi aif rokas wadamee, tagad jãprojam.

Tresçhã nodata.

Judiwidualistiskã un sozjalistiskã walsts.

Tã tad mehç peenemam tahdu sabeedrisku jilwezes stahwokli, kurã meeriga lausçhu kopdsihwe un kopdarbiba naw wis atstahta politisku un faimneezisku spehku patwalai, bet kur laudis, kas apdsihwo finamu semes gabalu, atrodas sem preekçhneezibam, kurãm peeder teefiba un peenahkums, mineto stahwokli wajadfibas gadijumã radit spaidu jeld. Tadehð walsts un walsts kahrtibas pastahwesçhanu mehç usskatam par nepeezeesçhamu tantai, kura pahrkahpuje pirmos kulturaz pakahpeenus. Bet sçho plasçho eesçhogojumu finams war pildit ar besgaligi dasçhadu faturu.

Pirms mehç sãhkstãm istirsat tãs eespehjamu walsts formu pretesçhkibas, kuras muhs te sewisçhki interese, wispirms wehl atgahðinafim starpibu starp Deewa walsti un pãsanligo jeb jilweku walsti (sal. ar III. gr. 1. nod.). Ja kahða walsts fatwa pilsonu religisku pilnibu uslãhko kã fatwas darbibas wiswarigako mehrki, ja winai sçhis semes buhtiba isleekas tikai kã pãejosçhs sweht- zelojums, kurãm janowed us swehtlaimigu dsihwi muhsu juhtek- leem nepeeetamã winpãsaule, ihst fakot, kad newis jilweka sçhis semes mehrki, bet wira atteeziba pret Deewu ir walsts darbibas noteizejs dsenulis, tad ta ir Deewa walsts, kura glusçhi dabigi atradisees sem preefteru waldibas un kurai tadehð buhs teokratisk

raksturs. Deewa walšs widus laiku seedos wismaj' prinzi. pieli bij waldošchà walšs forma, lai gan padot šchis semes zentenus religiskajeem mehrkeem nekad ne tuwu neišdemās, pat widus laiku pašaules usfkatu galotnē ne. Wehšturiskā attihštiba kopšch widus laiku beigam walsti wišur ir darijuse pašauligu, un tagad ta weenigi šchis semes interesēs ušluhko par šawu ušdemumu un debefs mehrku šašneegšchanu ir atšahjuse dašchadām religiskām šabeedribam. Tadehš ari newajaga fewišchka attaišnojuma tam, ka šchis lapas ir nolemtas tikai pašauligai walštij, kura ar šchis semes lihšjekteem zenšchas weizinat šawu ložektu šchis semes mehrkus.

Štarp dašchadām pašauligās walšs formam muhs interešē it fewišchki weena iššchkiriba, proti pretešchkišā štarp individualištisko un sozjalištisko walšti. Individualištisko walšs kabrtibu war ari apšihmeta kā waldošcho un pawehlošcho walšti waj kā waras walšti, turpreti sozjalištisko walšs kabrtibu kā šrahdajošcho tautas mašu waj tautas darba walšti. Muhsu modernā' kulturās walšs wišur nes fewi individualištiskās walšs tišpu.

Pretešchkišā štarp individualištisko un sozjalištisko walšti, štarp individualištismu un sozjalištismu ir loti weza, bet ar šcheem wahrdeem tika apšihmeta tikai kopšch ihša laika. Modernā sozialisma dibinataji: Meljē, Morelli, Mabli, Babefs, Buonarotti Franzišā, Toms Spenss un wina peekriteji, tašlak Godwins, Halls un Tomšons Anglišā wahrdu sozialisms wehl nepašihšt, wini šanzas par demokrateem, republikaneem, filantropoem. Ari Sen-Simona un Furjē rakštos es wehl neefmu atradis šchi šwarigā partijas wahrda, ar kuru wehl tikai noškaidrojās pretešchkišā štarp jaunajeem pašaules usfkateem un tagadejo šabeedribas šahwokli.

1836. gadā Roberta Ouena peekriteji, kā apgalwo Holjoks,*) Mantschēsteres kongrešā peenehmušchi šcho wahrdu kā partijas apšihmejumu un tadehš wini Anglišā un Franzišā tika šaukti fewišchkā nošihmē par sozialishteem. Ouena partijas šwarigakajā organd, „New Moral World“ā, kopšch 1836. gada

*) Sal. ar Holyoake, History of Cooperation.

wahrds sozjalisťs teefšam atrodas deefgan beefšhi;*) somehr wehl 1837. gada 18. marta numurā tika apškatīts jautajums, kaħds wahrds japeenem Ouena peekritejeem un iifšhķirts par labu apšhmejumam sozjalisťms, pee kam fšhis kongrefa lehmums pa-wiřam neteek minets. Wehľak wahrds sozjalisťs ar pařihřtameem Reijbđ (1840) un Lorenza Steina (1842) wehřturisťkajeem dar-beem ir wiřpahri iřplatīts kā individualisťmam preteju pařaules uřřkatu apřihmejums.

Bet ja prařam, kas ir individualisťma un sozjalisťma pre-teřšķķibas buhřtibā, tad dabujam parařto atbildi, ka pirmajā řaim-neeziřko darbibu galwenā kaħrtā iřpilda atřewiřšķķi laudis, bet otrā — galwenā kaħrtā kopibas. řēee eefkati ir pareiři, bet ne pilnigi. řagadejās individualisťisťkās kulturās walřs buhřtiba iřřte-nibā ir ta, ka walřs darbibas; preeķřmets ir gandrīhř weenigi wareno individuelās interesēs, turpreti wahřjo interesēs tikai řoti neezigā mehrā.***) Tikai kā řēahda řahwokļa dabisťkas řekas ir jauřľuřķo tas, ka wežā walřs řaimneeziřķo dřihřwi pa leelakai daľai atřahř atřewiřšķķu řilweku darbibai priwatteeřību kaħr-tibas robeřšās, tadehř ka wiřmař pa leelakai daľai walđitaju un bagato řaimneeziřķās interesēs řēahdā kaħrtā teek weiřzinatas daudř wairak nekā ar jebkaħdu walřs eejauķřřānos.***)

řagadejās kulturās walřs weenpuřigo noluhķu, eewehřot wareno individuelās interesēs, par wiřām leetam apgaisťmo tas, ka walřs darbibas mehrķis wiřur wiřpirmā kaħrtā ir uřturet un paplařřināt walđneeka waras řahwokli (I. gr. 7. nod.).

---

*) „New Moral World“ ā 15. okt. 1836., 29. okt. 1836., 28. janw. 1837., 4. febr. 1837., 18. febr. 1837. un wehl řoti beefšhi. řjera řerū eekřķ „Grève de Samarez“ beř peerahřđjuma iřfeikťtais apgaisťojums, ka wiřšķ wahrdu sozjalisťms darinajis jau ap 1833. gadu, katrā řinā ir malđigs. řurpreti řranziā wahrds sozjalisťs pirmo reiři tika leetots kā wiřpahřejs partijas apřihmejums no Reijbđ (Reybaud), eekřķ řtudes sur les réfor-mateurs contemporains ou socialistes modernes (1840), kur gaisťķi atřihřta wiřa angliřķā iřřelřřānās.

**) Warbuhř nemeenā jannakā rakřđ individualisťisťkās waras walřs buhřtiba naw iřfeikťa ar taħdu pateēřibas miřľeřību, bet ari ar taħdu rupřību, kā řreitřřķes „Politikā“.

***) Sal. ar Mengera, Das bürgerliche Recht und die beschlofenen Volks-klassen.

Leelakà dala no atklahteem isdewumeem muhju walſtis teek taiſſi kara warai, kara parahdu procentu ſamakſai un ahrleetu wadibai, tà tad teefſchi palihdi uſturet waldneeka waras ſtahmokli; ari wiſa tautas iſglihtiba ir eewehrojama mehra patriotiſka, t. i. wiſai wiſos walſts piſfonos wajaga radit ſingru pahrleezibu, ka wineem jaaiſſtahw ſchis mehrkis ar ſawu mantu un dſihwibu. Schi ſtahwokla ilgums katrà ſina atkarajas no ta, zik ilgi waldneeki patur ſawu waru; ja ta pahreet zitàs rokàs, tad ari walſts darbiba teek iſleetota jaunà waldneeka individuelàm intereſem. Tà mehs tagad, kamehr ir nodibinata wahzu walſts, tikko wairs ſpehjam ſapraſt ſenako Heſenes kurſiſta walſts un Naſawas herzoga walſts waj pat daudju 18. gadu ſintena maſo wahzu walſtinu patriotiſmu, Jai gan tanì laikà, kad ſchis ſemes atradàs ſem paſſtahwigu dinastiſtu waldibas, leela dala walſts darbibas bij wehrſta uſ ſcho patriotiſko juhtu modinaſchannu. Tapat tas ir ari walſtis ar republikaniſku ſatwerſmi, tikai ar to ſtarpibu, ka te patriotiſkà ſajuhta ir ſaiſſita wairak ar ſemi un tautu nekà monarchijàs.

Lihdi ar waldneekg waras uſtureſchannu, kurà individualiſtikà waras walſts arween redj ſawas darbibas wiſſwarigako mehrki, ta dſenas wehl peh3 tahlakà uſdewuma, apſargat turigajos wiſu turibà un darit to wineem zik eefpehjam augligu. Schim noluhkam kalpo pa eewehrojamai dalaì ziwil- un ſodu teefas darbiba un tà ſauzama eekſchejè pahrwaldiba. Te mantigo intereſes parahdas kà leelas weenadas maſas, individuelàs intereſes peeaug par ſchkiras intereſem. Ja ſchai walſts darbibaì peefkaita wehl ſinantiſchu pahrwaldibu, kura tai ſagahdà ahrejos lihdselkus, tad war ſazit, ka tagadejè individualiſtikà waras walſts daudj leelakà mehra ir nolemta waldoscho un turigo lauſchu intereſchu weizinaſchannai.

Sinams, ari muhju individualiſtikajà waras walſſi netruhkſt eerihkojumu, kuri nahk par labu neturigajàm tautas ſchkiram. Es te mineschu tikai tautas iſglihtibu, weſelibas un eelu poliziju, ſodu teefu, ziktah3 ta galwo par dſihwibas, weſelibas un tikumibas droſchibu. Bet ſalihdſinot ar wiſu walſts darbibu ſchis ruhpes par neturigo tautas ſchkiru intereſem ir loti neezigas un beſ tam pa leelakai dalaì atſtahtas atkarigàm

walfts famcenibam. Tikai wisjaunakâ laikâ mehs waram nowehrot, ka ari wisangstakee walfts waras neseji eewehrojama mehra fahk darbotees apakschejo eedfihwotaju fchkiru labâ. Bet individualistisko waras walfti, weenu no wiswezakeem zilweku dšimuma eerihkojumeem, bej fchaubam wislabaki raksturo tas, ka wira ihstenibâ wehl tikai dewinapadšmitâ gadu fimteni ir usgabhuse nemantigo tautas fchkiru intereſes, lai gan fchis fchkiras wiſur iſtaifa miſſigu wairakumu.

Schâi tradizionelai (no auguma uſ augumu mantotai) walfts formai, kâ ta no militariskâm un politiskâm waras atteezibam wiſâ kulturâs paſaulê attihstijuseſ ar leelu weenadibu, mehs tagad ſtahdam preti ſozjalistisko jeh tautas darba walfti. Winas buhtiba, leetojot paſchu wispahrejako apſihmejumu, ir ta, ka walfts darbibas galwenais mehrkis ir leelo tautas maſu indiwiduelâs intereſes. Walditajeem un turingeem jaatſakas uſluhkot ſawus indiwiduelos mehrkus par tahdeem, kas ſakriht kopâ ar ſabeedribas labumu, lai ari zik dabigi tas buhtu no zilweziſkâ ſtahwokta, ka augſtas perſonas un ſabeedribas grupas ſawâ labumâ redſ wiſu labumu.

Bet plaſchu tautas maſu indiwiduelajeem dšihwes mehrkeem naw wis galwenâ kahtâ politiks raksturs, kâ to peenehma wehl frantschu reivoluzijas wirſutajas perſonas; daliba walfts wadibâ neturigajâm tautas maſam war buht noſihmiga tikai kâ lihdsjeklis mehrkim. Turpreti ikkatka atſewiſchka zilweka pateefee un pirmatnejee dšihwes mehrki ir indiwiduelâs buhtibas uſtureſchana un weizinaſchana, ſugas turpinaſchana, beidſot dšihwibas un weſelibas droſchiba (II. gr. 1. un turpm. nod.). Peeteekofcha hariba, dšihwoklis un apgehrebs, garigo wajadſibu apmeerinaſchana, nokahrtota familijas dšihwe un meeſigâs buhtibas nepiſkaramiba — tee wiſi ir mehrki, pehž kureem ikkatrs no mums zenſchas un pehž kureem ikkatram wajaga zenſtees. Ja kaut kur, tad ſchinis ſwarigajos mehrkos ir eeſlehgts ſabeedribas jeh wispahribas labums, pret kuru jaatkahpjâs otrâ weetâ tam, ko tagad ſaprot ſem ſchi daudſ nepareiſi ſapraſtâ un daudſ nepareiſi leetotâ jehdſeena. Un jauſkâta par muhju tagadejâs ſabeedribas kahtibas pamata kluhdu, ka ta ſchos wiſwarigakos un wispahrejâkos dšihwes mehrkus no-

ītaħda kà privatleetu, kura ikkatram atšewišċkam žilwekam privattešību robešċās nokahrtojama paraši ar šawu spēhku un uš šawu galwu.

Tà tad mehš domajam, ka žensdamees peħž taħdas walšts kaħrtibas, kurà wispaħribas un šabeedribas labums teešċam šakriht kopà, mehš nebuht nedšenamees pakal tukšċai maldu ainai. Teelakà daļa tautu, štarp tàm ari wiswezakàs germanu žiltis, ir uššahkufšċas šawu gaitu no sožialistiskās šabeedribas kaħrtibas*) un ta ir wehłak iššpeešta no tautas dšihwes tikai ar waru, proti ar militarisko elementu paħršwaru. Tapat kà Montekšje tadehł wisniknakà firštu absolūtisma (neaprobešċotas patwaldibas) laikā ar pilnu teešību aišrahdiža, ka politiskās brih wibas prinziipi atraši Mahžijas mešċos,**) tapat ari mehš preti privatihpašċuma paħrwalditai kulturas pašaulei waram aišrahdit, ka pee germanu un gandrihš wišu žitu tautu šċuhhļa štabw galwenà kaħrtà sožialistiskà walšts kaħrtiba un ka tadehł muhšu laiku sožialistiskà kuštiba ir tikai muhšu šentsċu wezum weža mantojuma atprašišċana.

3eturtà nodala.

Sožialistiskà un komunistiskà walšts.

Tà tad sožialistiskà walšts waj, kà winas buhtibu wehł labak war apšihmet, tautas darba walšts dibinaš uš tàm pamata domam, ka tapat kà indiwiduelās buhtibas ušturešċana un weizinašċana, šugas turpinašċana, beidsot dšihwibas, meešas un wefelibas drošċiba ir ikkatra atšewišċka žilweka wisšwarigakee dšihwes meħrki, tà teem pirmà kaħrtà jabuht par wišas walšts darbības meħrki. Dšihwibas, meešas un wefelibas neaiškaramibu waram te pagaidam pamešt neapškatitu, jo šċo labumu apšargašċana, kà tò raħdis turpmakais apžerejums (II. gr. 15. nod.), ari sožialistiskajā walšts kaħrtibā galwenà kaħrtà peeder šodu teešibam.

*) Caesar, Bellum Gall. VI. c. I. VI. c. 22; — Tacitus, Germania, c. 26.

***) Montesquieu, De l' esprit des lois.

Tā tad ja par pateeso šabedribas labumu turam valsts pilsoņu individuālās buhtības uzturesšanu un veizinašanu un viņu nokahrnotu wairošanas, tad ar to jau pate par femi klubst nepezeesčama muhsu tagadejo ihpafčuma un familijas teesibu pahrgrošiba. Jo ščee teesibu aploki individualistiskajās waras walstis wišur atrodas sem teem usfkateem, ka abi ščee dšihwes mehrki ir katra atšewiščka ziltweka priwata leeta, kura tam priwatteesibu robešdās jaisdara paščam uš šawu galwu. Turpreti ar sozjalistiško walsts kahrribu walsts pirmo reij kopšč šawas izšelfčanās wišu dšihwes mehrkus ar noluhku un apširu ušluhkotu kā šawas buhtības galweno noluhku. Pret ščo maju interešču leeliško pazelfčanos teem dšihwes mehrkeem, ko mehs tagad šauzam par šabedribas labumu un kuri pateesibā naw nekas zits, kā ščauru dšihwes aprindu waras intereses, kā tautu apšind, tā ari walstiju praktikā nepezeesčami wajadsetu atkahp-tees uš otro weetu.

Ščahda galweno walsts noluhku pilniga pahrgrošiba, jīnams, daritu eespaidu neween uš ihpafčuma un familijas teesibam, bet ari uš wišu walsts kahrribu; ščo pahrweidojumu at-tehlojumam ir nolemtas turpmakās lapas (II. un III. gr.). Bet jau te wismaš wisrupjakos wilzeenos war atšihmet to eespaidu, kahdu uš ihpafčuma un familijas teesibam daris minetais pahrgrošitais walsts usfkats, ar kuru ziltweka uzturesčanās un wairošanas dšina mantos teesifku kahrribu.

Tā ka sozjalistiškā walsts šawu pilsoņu individuālās buhtības uzturesšanu un veizinašanu un viņu kahrtingu wairošanas ušluhko par weenu no šaweem wisaugstakajeem mehrkeem, tad ari tām teesibam, kuras kalpo ščo mehrku šafneegščanai, nepezeesčami japahreet uš kopibu. Tomehr ščis prinzips newar buht par wišur noteizošču likumu, winam tikai wispahri jarakteruro sozjalistiskās teesibu attihstības dabigā gaita, tapat kā walsts ari muhsu tagadejā šahwokli publiško teesibu kahrribu pa leelakai dašai isleeto pate, bet tomehr daudjas pu- blikas teesibas (peem. wehlesčanas teesibas) nodod atšewiščkeem ziltwekeem, lai tee tās isleeto pehž šawas patikas, tapat kā pri- watās teesibas.

Kas wispirms atteežas uš ihpaščuma teešibam, ar kurām teek nokahr̄tota wal̄diba par teem ah̄rejās dabas labumeem, kuri wajadsiġi indiwiduelās buhtibas ušturesčananai un weizinaščananai, tad sozjalistiškajā wal̄stī tām galwenā kahrtā wajaga peederet wal̄stij un wal̄sts šaweenibam, newis kā tagad it ihpašči atsewifčkām peršonam. Preekščmetus, kuru nošihme šneedšas pahri par atsewifčku tautu, waj pat par wišņu kulturās pašauli, kā peemešram jušru, Suezas kanalu, pat pehž pilniga sozjialialistiškās kahrtibas eeweduma wajadsetu pahrweh̄ršt par wišas zilwezes ihpaščumu. Bet tā ka teešibu kahrtibas pahrweidoščana nekad nedrih̄kšt eet tahtak nekā to prafa šabeedribas intereses, tad priwatihpaščuma sozjalifeshana (pahrweh̄rščana par kopihpaščumu) drih̄kšt atteektees tikai uš isleetojameem preekščmeteem un raščoščanas lih̄dšekleem (II. gr. 5. un 6. nod.), tadeh̄t ka tās ir mantas, kuras šneedš ilġstofču labumu un kuru nodoščana priwatihpaščumam rada turigo laušču šaimneeziško pahršwaru ar wišām ta šaunajām šeku parah̄dibam. Turpreti pateh̄rejamee preekščmeti (II. gr. 4. nod.) ir labumi, kuri nolemti atsewifčka zilweka teeščaj isleetoščananai un tadeh̄t tikai neteešči aiškar wispahribas intereses; tā tad šče war paturet priwatihpaščumu wina wezajā weidā.

Šči ihpaščuma teešibu pahrneščana no atsewifčka zilweka uš ščauraku waj plaščaku kopibu ir jaušluh̄ko par sozjalistiškās programās raksturigo punktu, ar kuru ta pamatigi atščkiras no teem zenteeneem, kah̄di ir reformu partijam, kuras wežo teešibu kahrtibu grib tikai ušlabot, patrot winas pamatus.

Dašči sozjalisti grib lih̄dšigi pahrweidot ari familijas teešibu inštitutus, it šewifčki laulibu un teešiško šakaru štarp wezakeem un behrneem. Atteezibā uš pirmo sozjalistiškee preekščlikumi un mehġinajumi aptwer wišus teešiškos weidus no weegli ščkiramas laulibas štarp weenu wišru un šewu lih̄dš brih̄wai mihleštibai un koplaulibai, t. i. dšimuma šakaram štarp wišewm kah̄das leelakas kopibas wišreeščeem un šewweetem (II. gr. 12. nod.). Tapat pehž daudšu sozjalistu domam buhtu atmetama behrnu audšinaščana familijās un tās weetā šah̄dama kopeja audšinaščana uš wal̄sts un wal̄sts šaweenibu reh̄kinta (II. gr. 13. un 14. nod.). Tomehr ščo familijas teešibu pahrweido-

ſchanu nebuht newar uſluhkot par rakſturigu faſtahwofatu ſozi-
aliſtiſkos uſſkatos uſ walſti, kas ari ir loti ſaprotams, ja ee-
wehrojām, ka dſimuma dſihwes aplokā ſem weenlaulibas waldi-
bas nepaſtahw ne tutu tik breeſmigas preteſhķibas kā ſtarp
bagatajeem un nabageem. Turpreti ar ſhō dſimuma dſihwes
formu ſtarp walſts pilſoneem teek radita ſinama demokratiſka
weenlihdſiba. Muſhu ſamilijas teeſibu kluhdas meklejamas wairak
ahrelaulibas dſimuma ſakaru aplokā. *)

Ja nu par ſozialiſma buhtibu uſſkatam to, ka newis at-
ſewiſhķkam zilwekam, bet leelakām kopibam peeder wiſtwariga-
kās ihpaſhuma teeſibas, tad weegli iſprotams, ka ar ſozialiſtiſko
walſts kahtibu naw nepeejeeſhami ſaiſtita walſts lozeklu ſaim-
neeziſka weenlihdſiba. Turpreti ari ſozialiſtiſkā walſti baudas
war iſdalit neweenlihdſigi pehž atſewiſhķka zilweka ſtahwokla
walſts un darba kahtibā, pehž iſdaritā darba ſamehra un pehž
žiteem apſtahķleem. Tikai tām ekonomiſkajām daſhādibām,
kuras tagadejā ſabeedribas kahtibā dibinas uſ ihpaſhuma, gluſhī
dabiģi wajadſetu iſbeigtees paſhām par ſewi, iſnihkſtot ſemes- un
kapitala ihpaſhumeem.

Ja eedomajamees, ka ſozialiſtiſkajā ſabeedribas kahtibā
iſweſts w e e n l i h d ſ i b a s prinziģs, tad ſozialiſms pahwehſhķas par
k o m u n i ſ m u.

Tā tad komuniſtiſkajā walſti neween ſwariģakās ihpa-
ſhuma teeſibas peederetu leelakām waj majakām kopibam, bet
ari baudas ſtarp kopibas lozekleem, neluhķojotees uſ to ſ a b e e d -
r i ſ k o ſtahwokli, buhtu iſdalitas weenlihdſigi. Sinams, pilniga
weenlihdſiba materiēlās un garigās baudās nekad naw iſwedama
lauſhū dabigo ſawadibu dehķ; tā p. peem. nekahdā ſabeedribas
ſtahwokli newar ſneegt weenu un to paſhū baribu ſihdamam
behrnam un peeanguſhām, weenu un to paſhū apgehſbu wi-
reetim un ſeeweetei. Bet ir gan eedomajama ſabeedribas ſatwerſme,
kurā atſewiſhķka zilweka ſaimneeziſkais ſtahwoklis ir neatkarigis
no ſabeedriſkajām iſſhķkiribām, kuras paſtahwēs joproģam ari
ſem ſozialiſma waldibas; kur it ſewiſhķki wiņa ſtahwoklis walſts
un darba kahtibā un wiņa daritā darba daudſums nedara ne-

*) Sal. ar Mengera, Das bürgerliche Recht und die beſtģloſen Volks-
klaſſen.

kahda eepaida us wina baudu mehru. Schis negatiwais komunisma jehdseena apsihmejums ir pareijsaks, nekā no daudseent komunisteem aistahwetais usfkats, ka komunistiskajā walsti bandas lihdsjektu isdalisšana notiks samehrā ar katra atsewischka zilweka wajadsiham, jo droschi war paregot, ka baudas lihdsjektu nekahdā šabeedribas stahwokli nepeetiks, lai apmeerinatu wišas walsts lozeklu wajadsihas. *)

Dauds tumak rada tagadejeem šabeedriškeem apstahkleem ir walsts ideals, kuru war nosaukt par sojialistisku šabeedribas kahrtibu šchaurakā nosihmē. Te atsewischkam zilwekam baudas lihdsjekli teek peeschkirti neweenlihdsigā mehrā peh; wina stahwokla walsts un darba kahrtibā un wina padaritā darba; tikai tam neweenlihdsiham, kuras rada semes un kapitāla ihpaschums un ar wina neschkirami šaistitās mantojuma teesibas, neweenlihdsiham, kuras muhšu tagadejā šabeedribas kahrtibā šwariguma šinā pahrspeh; wišas žitas un war paleelinatees lihds besmehribai, katrā šinā jaisjuh, privatihpaschumu aprobešhojot tikai ar patehreamām leetam. Zilweku ženščanās uslabot šawu šaimneezisko stahwokli, kuru tagad usluhko kā šaimneeziskā progresa wisšiprako dsineju spēhku, darbotos ari tahdā šabeedribas stahwokli; ari šabeedribas hierarchiskā (pakahpeniskā) organizacija, pee kuras zilweze politiskās un šaimneeziskās leetās peeraduse kopšč gadu šimteneem, pahrgrositā weidā war pastahwet joprojam. Tā ka šchis walsts ideals it šewischki

---

*) Par to, lai baudas lihdsjekli wišeem kopibas lozekteem tiktu peeschkirti weenlihdsigi, stahw šekoščee rakstneeki: Morelly, Code de la nature ou le véritable esprit de ses loix; — Rousseau, Discours-sur l'origine et les fondemens de l'inegalité parmi les hommes; Mably, De la législation; — Condorcet, Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain; Babeuf, Tribun du peuple; Manifeste des Egaux; Buonarroti, Conspiration pour l'égalité, dite de Babeuf; — Godwin, Political justice; Owen, The revolution in the mind and practice of the human race; — Thompson, Practical directions for the speedy and economical establishment of communities; Cabet, Voyage en Jcarie; Dezamy, Code de la communauté; Blanqui, Critique sociale; Dühring, Kursus der National- u. Sozialökonomie; Babel, Die Fran; Bellamy, Looking backward.

noderigs pahrejas formai, tad uš wina pamatošees ņči grabmata, kuras ušdewums ņagatarwot uš to, lai pamasaŋ tiktu isnihzinatas ņabeedriņkās nebuņņčanas.*)

No ņči atteņlojuma ir weegli iņredsams, ka preteņņkiba ņtarp paņtaņwofčo ņabeedribas kaņrtibu un ņozjalistiņko waj pat komuniņtiņko walņti nebuņt naw aņi roteikta, bet ka newar wilkt pilnigi droņču robesčas liniju ņtarp abām walņts formam. Un teeņčam, jau muņņu wezajā walņti ņčaurakas un plaņčakas ņabeedribas uņņtaņjas kā ihpaņčuma teeņibu ihpaņčoneezes un pat komuniņma ņaimneeziņkā weenlihdņiba ņinamā mehŗā jau ir ee-preekņč iņweidota ar muņņu weenlihdņibu likuma preekņčā. Muņņu tagadejā ņabeedribā ņleņpjas preteņņkibas, kuras ir daudņ aņakas un neņameerinamakas nekā preteņņkiba ņtarp individu-alistiņko un ņozjalistiņko walņti, pec kam walņts paņtaņweņčana tadeņl nebuņt nekluņt neeeņpeņjama. Es te atgaņdinu tikai preteņņkibu ņtarp parahdiņčanās tizibu un tiņri empiriņkeem pa-ņaules uņņkateem, kurus ņčkir beņdibens, kas ikkatram ņaprah-tigam un pateeņibas miņlotajam ņilwekam paliks nepahrejams uš wiņeem laikeem.

Tadeņl ar teeņibu waram zeret, ka leelo maņu intereņem noderigu walņts kaņrtibu ir gan eeņpeņjams eeweņt pamaņitneju reformu zeļā, un ka pee tam war iņtikta beņ teem aņinainajeem breeņmu darbeem, ar kureem Teodoņijs I., Karliņs Leelais un ņpa-neeņču konkiņtadori (eekarotaji) nodroņčinaja kriņtigas tizibas uņwaru wezajā un jaunajā paņaulē. Teem, kas peekriht weņņtu-riņkeem uņņkateem par teeņibam un walņti, ņčahda leņna pahreja ņtarp abeem pretejeem paņaules uņņkateem likņees iņwedama, ee-wehrojot minetos winau pamata uņņkatus. Bet ka uš ta paņča

---

*) Par ņaimneeziņko neweenlihdņibu iņņakas: Meslier, Le Te-stament; — Saint-Simon, Du systēme industriel; — Sen-Simoniņms: Ex-position de la doctrine Saint-Simonienne eekņč Oeuvres de Saint-Simon et d'Enfantin; — Fourier, Le nouveau monde industriel et sociētaire; — Louis Blanc, Organisation du travail eekņč Questions d'aujourd'hui ēt de demain; — Pecqueur, La republique de Dieu; — Rodbertus, Das Kapital; — Marg, Das Kapital; — Engels, Herrn Eugen Dāhrings Umtwālung der Wissenschaft; — Cassalle, Arbeiterleben; — Bernņt. iņd. runas un rakņti; — Kautskņ, Das Erfurter Programm (Erfurtas progama); — Vandervelde, Le collectivisme.

štahwokla janoštahjas ari teem, kuri par teefibu un walšts jautajumeem parwišamžitadās domās, to rahdis turpmakais apzerejums.

Peektā nodāta.

Teefibu un walšts izzelfhanās.

Mušu preekščā štahw modernā walšts, plaščā, fareščgita buhwe, ar daudseem torneem, iſbuhwem, pakaktrepem un apakščfemes alam, pee kuru zelfščanas darbojuščees gadu ſimteni. Šchis ehkas pirmā štahwā dſihwo muifčneeziba, garidſneeziba, kara ſpehks un eeredni (birokratija), otrā tirdſneezibas, ruhpnenezibas, laukſaimneezibas wadoni; treščo štahwu eekem tautas garigee wadoni, mahžiti wiħri un mahkſleneeki, bet darba tautas leelajām maſam ir norahditas jumta ištabas. Nu zelas jautajumi: kā iſzeħluſes ſchī raibā buhwe? Kahdi bijuščī wiņas zehleju pamata noluhki?

Par ſcho ſwarigo jautajumu peħdejos gadu ſimtenos ir iſteikti diwejadi pamata uſſkati, kuri mantojuščī leelaku politiſku noſihmi, proti, weħſturiskās un dabas teefibu ſkolas uſſkati. *) Weħſturiskos uſſkatus par teefibu un walšts peħdejeem pamateem gluſchī dabīgi pabalſta tās ſchķiras, kuras banda preekščrozibas no waldoščās likumu kahrtibas un tadeħl to grib uſturet, kurpreti ſabeedribas progrefiwee elementi jau no ſeneem laikeem ir iſrahdijuščī peekriščanu dabas teefibu teorijam.

Peħj weħſturiskajem uſſkateem teefibas un walſti ir radijis tautas gars, tas ir ikkatras tautas ſewiſchķās garigās ihpaſchibas. Tadeħl teefibas un walšts paštahw neatkarīgi no induiduelas patwalas. Pat tad, kad weħſturiskās attihſtibas gaitā lihdiſās eeraduma teefibam iſzelas likumu doščana un teefibu ſinatne, tad tomeħr wiħu uſdeuwums galwenā kahrtā ir tikai atteħlot un noſtiprinat jau ideali paštahwoščās tautas teefibas. **)

*) Jellineks (Das Recht des modernen Staates) ir jakrahjis leelu ſkaitli teortju par walšts buhtibu, ar ko tuwā ſakarā mahžiba par wiņas izzelfhanos.

**) Burke, Reflections on the revolution in France; — Gentsz ſchī darba wahzu tulkojumā; — Savigny, Von dem Beruf unſerer Zeit für Geſetzgebung und Rechtswiſſenſchaft; tas pats, Syſtem des heutigten rōmiſchen Rechts; Stahl, die Philoſophie des Rechts.

Ar wehsturiškajeem parasti beedrojas ari organiskee usškati par teefibam un walsti*) (III. gr. 1. nod.). Wiwu buhtiba ir ta, ka walsts un teefibas falihdšina ar kuštonu un augu organismeem waj pat usškata par garigeem organismeem. Bet grubti tizams, ka walstij un teefibam tuwaka radneežiba ar kuštonu un augu walsts organismeem, nekā ar jebkuru zitu daudšpušigu parahdibu, peemešram kaut kašdu maščinu waj kimišku šaweenojumu. Jadomā ari, ka walsts un teefibu kahtibu, kuru pirmatneji meš pasči esam radijušči un kuru meš ildeenas ar šawu gribu apleezinam, mums wajaga pasiht daudš šihkaki nekā organiskās pafanles parahdibas, kuru eekščeja buhtiba lihdi ščai deenai wehl naw peeteekofči ispehtita. Tadehl organiskajeem usškateem par teefibam un walsti peemiht ta logiskā kluhda, ka tee nepasihštamo waj parcišaki šaresčgito rauga isskaidrot ar to, kas wehl nepasihštamaks. Tā tad, ja ščee usškati tik tašlu isplatijuščees, ja dašči rakštneeki beesās grahmatās mehginajušči attehlot pāralelišču starp garigeem un meefigeem organismeem, wajaga šwarigu praktišku eemešlu, kuri attaišno organiskās teorijas waldibu taišni teefibu un walsts šinatnē.

Ščahdi eemešli nu pateefibā ari pašahw. Wispirms organiskos usškatus nepeežeeščami rada tās eedomas, ka tapat kā meefigeem organišmi tikai loti pamasam pahrgrošas no eekščeenes uš abreeni, tā ari teefibas un walsts war attihštitees tikai lehnam un tikai tant wiršeenā, kašdu dod lihdiščinejais šahwoklis. Sinams, ščos usškatus apgahšč tās radikalās pahrgrošibas, kašdas radija romeešču teefibu peenemeščana widus laiku beigās un pagahjuščā gadu šimteni angļu šatweršmes šahwokla un frantsču žiwil-šodu-prozesa-un pahrwaldibas teefibu eeweščana tik daudšās Eiropas šemēs (šal. turpmak ar IV gr. 1. nod.). Bet ir gaišči redšams, ka neluhkojotees uš wišu to organiskai teorijai wajaga šneegt šipru atbalstu teem, kas peekriht šastingumam, waj gandriht nemanamam progresam.

Organiskee usškati par walsti šewiščki naidigi wehrščas pret wišu šabeedriško attihštibu. Wiš šabeedriškais progress pašahw

*) Eiliensfeld, Gedanken über die Sozialwissenschaft der Zukunft; Schäffle, Bau und Leben des sozialen Körpers;—Gierke, Deutsches Privatrecht.

eekšč tam, ka finansas tautas atšewišķku šķķiru un grupu politiskās un šaimneeziskās funkcijas (darbibas aploki) teek pabrmainitas. Bet ikkatrā attihstītā dabas organizmā atšewišķkām šastahwdašam no dabas likuma ir nepabrgrosīgi cerahditas no teiktas funkcijas: roka nekad newar šmadšenem atņemt domašķanu, kabķja kungim patihķkamo gremošķanas darbu. Tadehļ ir šaprotams, ka išglihtotās un turigās tautas šķķiras, kuras muhšu šabeedribā eeneem išdewigo šmadšenu un kunga štahwokli, no laika gala publejās šaweem lihđšpilhōneem eeteikt organizkus ušskatus par teešibam un walšti. Es atgahdinu tikai organizkās walšts mahķibas wiswežako išteizeju, Meneniju Agripu, kuršč pēe Romas plebeju pirmās iželošķanas uš Swehto kalnu (494. g. pirms Kristus) patrizeešķu interešēs pirmajeem štahštija pašhštamo lihđšibu, kā meešas lozekli šadumpojušķees pret kungi, kuršč wišu apehd, bet ar to tikai pašķi šew kaitejušķi. Interesanti, wiņšč ar šķo šķķihbo lihđšibu teešķam panahķis to, ka plebeji atgreesušķees wežajā apakšķneezibā.*)

Taišni preteji ušskati ir d a b a s t e e š i b u šķolai, kurai peeder tee rakštneeki, kas teešķi gabķja eepreeķšč šrantšču rewoluzijai.**)

Deķķ šķeem ušskateem walšts ir zehlušes no walšts pilšonu lihguma, kuršč šlehģts ar noluhķku dibinat walšts beedribu. Šķis atteezibas turpinas, kad patwalģi raditā walšts attihštās tabķaki, ari likumdošķana, lai gan ta nekad newar pilnģi atšazitees no pateešo atteezibu eewehrošķanas, dibinas uš likumu deweķa brihwa lehmuma; likumi pašķi ir ušluhķojami, kā walšts lozektu wispahreķā griba.

Kā wehšturišķee tā ari dabas-teešišķee ušskati par walšts un teešibu kabrtibas iželšķanos ir išweidoti galwenā kabrtā no waldošķo šķķiru štahwokļa, lai gan dabas teešibam tik beešķi peešķķir rewoluzionaru rakšturu.***) Jo abi ušskati pa dašai peemehrojami tikai muhšu teešibu kabrtibas walšts teešibu elementeem, pēe kureem šabeedribas turigajām un išglihtotajām

*) Šiwģjs, II, 32.

**) Šewehrojamakais no šķeem rakšteem katrā šind ir Rousseau, Du contract social ou principes du droit politique (1762.).

***) Sal. ar Mengera, Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen.

ŝķķiram ir nefalibđĩnami wairak dalas, nekā nabadĩgākajiem eedŝĩhwotaju ŝlabņeem, tadehļ ka pehđejeem glufķĩ dabĩgi pirmā kahrtā jazensķas nodroŝķĩnat ŝawu ŝainneeziŝķo ŝahwokli un ŝawu ŝamilijas dŝĩhwi, un walŝis walđibas teeŝĩbu eeguhŝķanu tee war uŝluhķot tikai kā libđŝekli, ar ko ŝaŝneegt ŝķos ihŝos dŝĩhwes mehrķus (I. gr. 3. nod.). Un tadehļ, tā ka walŝis teeŝĩbu jautajums tikai loti neteeŝķĩ intereŝe plaŝķās tautas maŝas, wezi un jauni rakŝtneeki wareja pat tautai wiŝnaidigākās walŝis formas noŝtahđit kā tautas gara darbu waj ari dibĩnat wiņas uŝ wiŝas tautas iŝteiktu waj kluŝu peekriŝķanu.

Turpreti nekad neiŝdoŝees ŝķos abus pamata uŝķkatus pee-
meħrot priwatteeŝĩbam, pee kurām dalā teeŝķam wiŝai tautai,
uween ŝķaurām dŝĩhwes aprindam, un kura robesķās gandrihĩ
weenigi norit plaŝķo tautas maŝu peetižigā dŝĩhwe. Jau priwat-
ihpaŝķums, kurŝķ ir wiŝu priwatteeŝĩbu widus punkts, dara
par neeŝpeħjamu uŝluhķot priwatteeŝĩbu kahrtibu par wiŝas
tautas gara waj gribas darinajumu. Jo kā no wiŝas tautas
gara war iŝzeltees tahda priwatteeŝĩbu kahrtiba, kura ŝķauru
tautas grupu aplaimo uŝ daudĩ leelaka wairuma reħķina? Un
kā war peeņemt, ka leelais aŝtũmto wairums demis ŝawu iŝ-
teikto waj kluŝo peekriŝķanu wiŝŝmagakajām preekŝķrozĩbam,
kuras ŝķķir žilweku no žilweka? Tadehļ teorija, kura kalpo
newis intereŝem, bet pateeŝĩbai, muħŝu teeŝĩbu un ŝabeedribas
ŝahwokli newar uŝķkatit kā wiŝas tautas dŝĩhwibas paraħđibu,
bet wiņai ir japeeņem, ka tas pirmŝahķumā ŝķauro dŝĩhwes
aprindu labā zehlees ar waru un wehļ tagad ŝawās galwenažās
ŝaŝtahwdaļās atbalŝtas uŝ watas atteezĩbam.

ŝķos uŝķkatus apŝĩprina ari wezo walŝis un ŝabeedribas
kahrtibu apluhķoŝķana, lai gan daudŝas teeŝĩbu pahrejas lih-
guma, -mantoŝķanas un žitā želā daudŝķahrt ir aptumŝķo-
juŝķas apŝĩnu par mineto iŝzeŝķanos tikai no waras ateezĩbam.
Tā Anglijā, kur teeŝĩbu attihŝtiba zeetufe maŝak trauzejumu
nekā uŝ ŝauŝŝemes, wehļ ŝķodeen leelai dalai publiŝķās un pri-
watās teeŝĩbu kahrtibas war ŝekot pagahņņe libđŝ normanu eeka-
roŝķanai. Bet ari uŝ Eiropas zeetŝemes walŝtju robesķas, walđ-
neeku waras teeŝĩbas, ŝemes un pahrejo labumu iŝdalĩķanu ir
noteikuŝķĩ kari, rewoluzĩjas, walŝis pahrgroŝĩbas un no wiņām

raditās waras atteezibas. Un wifās semēs, lai ari zik daschada buhtu minu teefibu attihstiba, wehl schodeen aij wisneezigakās teefibas wajadšibas gadījumā šahw wifa walšs administratīvā un militārā (kara spēhka) wara.

Naw leedsams, uš ņinamas tautas wehlakeem attihstibas pakahpeeneem wairums teefibu kahrtibas pahrgrosibu teek nodibinats ne ar šobinu, bet ar likumdošānu. Bet no wēenas pušes šchee meerigee likumu šahwokka pahrgrosijumi pa leelakai dašai ir tikai neezigi; it ņewiški primatteefibu aplokā, teefibu kahrtibas wisšwarigakajā dašā, likumdošāna wisnāš lihds šchim ir apmeerinājusēs šankžionedama mantotās waras atteezibasar maseem pahrgrosijumeem. Bej tam likumdošāna pate ir tikai rotāšas preekščimets šabeedriškajeem waras faktoreem, kuri winai šchaurās robešās rakšta preekščā likumu šaturu un winas brihwiiba meerigos laikos atteežas gandrihš ņeenigi uš teefibu kahrtibas dekoratīweem elementeem.

Šchee aprahdijumi lai iškaidro muhšu tagadejās walšs ehkas raibo iškātu. ņewis wišu atteezibu ispratejs namdaris, bet atšewišku eedšihwotaju patwala un patwariba ir noteikuščas wina weidu. Comehr šchi šawdabigā izšelšanās atteežas it ņewiški uš muhšu teefibu kahrtibas wispahrižo dašā, proti uš primatteefibam. Te wehl walšs gandrihš wišu atšahj individuēlu spēhku patwalā un wehšturiški nowehrojumi mahža, ka wina ari pagahtnē naw ne gribejuse ne warejuse pretotees pat wislaunakeem wirjeeneem, kahdus nehmuše privatteefibu attihstiba. Turpreti publiškām teefibam jau tagad ņee miht galwēnā kahrtā reflektets (isprahtots) rakšturs, tadehl ka šatwersmes leelakā dašā kulturas walštju naw wis attihstijuščas gadu šimteru laikā kā wehšturišku žihnu-išnahkums, bet ir isdotas rewoluziju, walšs pahrgrosibu un žitu wehšturišku notikumu dehl, kuri ņeepešchi pahrgrosija waras atteezibas walšt, ir isdotas uš walštsteefišku teoriju pamata un ņehž šwescheem paraugeem.

Dābiški isaugušcho teefibu weetā tagad wišos aplokos jaštahjas reflektetajām (isprahtotām) teefibam: ņee tam ņehž wišas walšs waras atteezibu attihstibas plaščo tautas mašu labumam jabuht par prahtojuma wadoščo šwaigšni. Sinams, dandšās konstituzijās tautas labumu apšihmē par galwēno walšs

mehrki, bet tā ka minas waj nu skaidri nosaka waj tomehr peenem privatihpafchuma neaiškaramibu, tad šchis mehrkis tagadejās walsts kahtribas robeschās šafneedsams weenigi nepeeteekofchā mehrā. Tikai kad privatihpafchuma šajauktā drupu kandse, kuru lihds mums atnesuse gadu tuhkstofchu štraume, ar kritiku un prahtofchanu buhs pahrwehrsta par wišeem apdšihwojamu ehku, tikai tad pateesi warēs teikt, ka teešibu un walsts mehrkis ir wišas tautas labums.

Sestā nodatā.

Walstju šarptautiskee šakari.

Mušu tagadejā šabeedriškā šahwokla wistaunakā ehnas puše gan ir walstju šarptautisko šakaru išweidošchanās. Kamehr walstju eekšchējā dšihwē leetu pateeso šahwokli neringrinatai azij aišfedš dašchi išgresnojuma eerihkojumi, tikam te beš aišfega kā weenigās noteizejas noštahjas pirmā weetā waras atteezibas. Starp atšewišchkām walstim pastahw ilgšofcha zihna, kuru kara laikā wed ar waras lihdsjekleem, meera laikā ar wiltus lihdsjekleem. Wišu, ko zilweku primatā šatiksme nizona un nošoda, te tura par atšautu, un to ušškata par leelu walstsmihru, kuršch šawas tehwijas labā ar wisleelakeem panahkumeem peekrahpis un pahrmahzis šwešchas tautas.

.Šcho ahrejo apštahklu atšpihdums tautas dšihwē ir tehwijas mihleštiba jeb patriotišms. Tas pastahw eekšch tam, ka atšewišchks zilweks nododas walditaju peršonigeem un politiškeem mehrkeem, ar ko bešchi ir šaištitas ari šimpatijas juhtas pret šemi un tautu. Tadehš šaudejot šinamu waldibu šuhd ari atteezigais patriotišms, šai parašti dotu weetu padewibai pret jauno waldneeku. Šofkanas, Bašnizas Walsts un Neapoles tehwijas mihleštiba, reiš weenigi atšihštais patriotišma weids, tagad teek nošaukts ar nelabškanigo regionališma wahrdū. Šapat šimpatiju šawā laikā patwaldigajām walstijū Šanowerai, Kuršefenei, Našawai un Frankfurtei tagad šanz par partikušarišmu; pat Bawarijas, Wirtembergas un Badenes tehwijas mihleštiba wahžu patriotišma labā azim redšot šaudē nošihmi un atšiniibu, kamehr

ſcho walſtju waldneekkeem ſawas waras teeſibas arweenu wairak jaatdod Wahzijai. Beidsot ja kahds gribetu apleezinat ſawu patriotiſmu pret weenu no tam wahju walſtim, kuras pehz walſts deputazijas nolehuma (1803. g.) ſaweenotas, tad tam buhtu jabaidas, ka ſabeedriba to iſſmees kà mulki. Un tomehr ne wiſai jen atpakal bij laiki, kad ſcho punduriſchu walſtinu waldibas ſawai darbibai neſinaja nekahda augſtaka mehrka, kà uſpuhſt patriotiſmu pret ſawam ſemem un waldneekkeem.

Patriotiſma ideals azim redſot buhtu ſafneegts tad, ja walſts aptwertu tikai weenu tautu ar weenadu religiju un tautibu, bet aptwertu to pilnigi. Te padewibai pret waldneeku un ſimpatijai pret ſemi un tautu wajadſetu buht pilnigi weenam un tam paſcham. Bet, ſinams, teeſchàs walſts ſchis ideals nekad naw ſafneegts. Zeelakà dala walſtju paſtahw no daſchadu tautu dalam, kuras paraſti iſſchkiras ari religioſkà ſinà un ir ſaweenotas ar zitu tautu dalam, kà to lehtis kanju liktenis waj diplomatu untumi.

Senak, apmehram lihdi apgaiſmibas gadu ſimtenim, religijas weenadiba, kà patriotiſma un walſtju izjelſchanàs pamats, tika tureta ſewiſchki augſti. Wehl tagad tas ir tà auſtrum ſemès, kur peemehram pareiſtizigee ſerbi un katoltiſigee kroati, lai gan pehz walodas un izjelſchanàs weena tauta, tomehr ir attihſtijufchi ſewiſchku un gandrihſ arween preteju tautas patriotiſmu ar gluſchi daſchadeem walſts idealeem. Wakar-Eiropà turpretim, it ſewiſchki tadehſ ka Napoleons I. ar waru apſpeeda tik daudſas tautibas, ſchimbrihſcham tautibas weenadibu uſluhko par walſtju wiſjeetako pamatu.

No ſchi apzerejuma iſredſams, ka runajot par patriotiſmu mums naw dariſchanas ar juhtam, kuràm ſakne zilweka dabas dſifumos, bet ar wairak mahkſligu, wehſturiski daſchadi noteiktu parahdibu. Bet tapat buhtu maldigi peeremt, ka ſinamà wehſturiskà ſtahwokli wiſas kahdas tautas ſchkiras eenem weenadu ſtahwokli pret patriotiſmu. Turpreti tehwijas mihleſtibu noteiz ari ſabeedriſki apſtahkli, t. i. patriotiſko juhtu intensiwitate (ſtiprums) pahrgroſas, raugotees pehz ta, waj atſewiſchku eedſihwotaju ſlahnu intereſes atrodas tuwakà waj attahlakà ſakarà ar walſts intereſem.

Patriotisms gluschi dabigi ir wisitipraki attihitits tajos eedsihwotaju flahnos, kuri apdsihwo waljts ehkas pirmo stahwu (fk. I. gr. 3. nod.), ta tad muischneeziba, kara spehka un birokratiija. Schis sabeedribas schkiras gandrihs arween atrodas tuwos fakaros ar walditajeem, un winau ekfistenze (pastahwe-schana) leelaka waj masakda mehra ir dibinata us schi fakara. Tadehl pee wineem patriotisms pastahw padewiba waldneekam, kamehr simpatija pret semi un tautu eenem attah laku weetu. Schi usiziba pret waldneeku, kura dibinas us intereschu kopibas, beeschi turpinas wehl pehz waldibas saudeschanas, tik ilgi, kamehr issuhd zeribas us isdihita waldneeka atgreeschanos, waj kad jaunais waldneeks ilgaku laiku sneeds wehl leelakus labumus neka wezais.

Pawisam jitads raksturs ir widejas kahrtas (pilsonu un jemneeku) patriotismam, it sewischki, ja pehdejai peeder augstaka gariga isglihtiba. Te parasti naw mineta personiga fakara ar walditaju, turpreti widus kahrtas apfinas kulturamas kopibu ar saweem tautas beedreem, un ta it sewischki isteizas kopeja waloda, literaturda un mahksla. Tadehl patriotisms widejas dsihwes aprindas pastahw it sewischki simpatijas pret semi un tautu, kurpreti waldneeka persona, kamehr tikai religija un tautiba paleek neaiskartas, mineteem eedsihwotaju flahneem pa leelakai dalai ir weenaldsiga. Sinams, priwiligetas schkiras widus kahrtu winai peemihotoschas politiskas nepatstahwibas dehl deesgan beeschi ari te aistrauj pa sawu sewischko intereschu zelu.

Kas beidjot treschkahrt atteezas us nabadsigakam tautas schkiram, tad te wisda wisumda naw ne personiga fakara ar waldneeku, ne ari kulturamas kopibas ar semi un tautu. Turpreti winau neeziga dsihwe norit nemitiga asda jihna ar wisneezi-gakam fainneezijskam ruhpem, kuru dehl tikai masda mehra war attihstitees nodoschanas attahlakeem politiskeem mehrkeem. Waljts pate, kuras labda jaupurejas scheem eedsihwotaju flahneem, kopsch gadu simteneem no wineem ir tikai prafijuse un naw neka demuse; tikai kopsch nedaudseem gadu desmiteem wina wispahw fahk ruhpetees par nabadsigo lauschu fainneezijsko likteni. Un karfch, kura patriotiskas militarwaljts darbiba atrod sawu wisaugstako isteiksmi, isdala sawas balwas tikpat ween-

pušigi, kà meers; kamehr laimigais kara wadonis, kuram deefgan beefchi tikai gadijums eemetis klehpi ušwaru, šafneefš gandrihš pahrzilwezišku warona šahwokli, un ari semakee ofizeeri banda bagatigu godu un labumus, tikam mafam jau wixu leelà škaita dehl jaatfakas no jebkahda atalgojuma, lai gan wixas karà nes wisbreefmigakos upurus.

Šchi šahwokla fekas ir, ka patriotiſms nabadſigakajàs tautas ſchkiràs muhſu tagadejā walſti ir ſamehrà neezigs un ka wixas ari uš atſewiſchku walſtju waras atteezibu pahrgroſibu greeſch tikai mafu wehribu, lai gan muhſu ahrejàs un eekſchejàs walſts politikas mehrkis ir darit eefpaidu uš tàm. Bet poſitiwà puſe ſchahdos uſſkatos uš walſti ir ta, ka darba lauſchju ſchkiras, pehž tam kad monarhija widus laiku beigu mafàs walſtinas ſaweenojufe par leelàm tantiſkàm walſtim, tagad tàs grib ſawee-not par weenu wiſas kulturas ſemeſ aptweroſchju paſaules walſti.

Wiſi ſchee uſſkati un zenteeni, kuri nepeezeefchami rodas no ſtrahdajofcho tautas ſchkiru ſabeedriſkà ſahwokla, gaiſchi atſpogu-łojas ſozialiſtiſkajà literaturà. Uſa antiſipatiija (reebums) pret tautiſkàm un walſts iſſchkiribam, it ſewiſchki kad tàs iſwehrſchas naidi-gàs preteſchibàs, tahtak pret to juhtu paſauli, uš kuras dibinas minetàs iſſchkiribas, ir wežs ſozialiſma mantojums.

Tà jau Sen-Simons ſobojas par moraliſteem, kuri nopel indiwiduelo egoiſmu, turpreti tautiſko egoiſmu, t. i. patriotiſtnu zildina kà tikumu.*)

Ar to ir ſakarà tas, ka Sen-Simons kahdà kopà ar Tjerri 1814. gadà iſdotà rakſtā**) eeteiz kopeju Eiropas parla-mentu, kuram pehž angļu parauga wajadſetu paſtahwet no tau-tas un kunga nama un iſſchkirt kildas ſtarp atſewiſchkàm wal-dibam un tautibam. Iſpildu waras galwu (karali) ſchini leelà kopibā Sen-Simons tuwaki neapſihmè, turpreti wixſch kahdà

*) Saint-Simon, Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporains, nòdr. Oeuvres de Saint-Simon.

**) Saint-Simon et A. Thierry, son élève, de la réorganisation de la société Européenne ou de la nécessité et des moyens de rassembler les peuples de l'Europe en un seul corps politique en conservant à chacun son indépendance national, nòdr. Oeuvres de Saint-Simon.

wehla kà rakstā grib iščķkirt ņķo jautajumu, kurņķ, ņinams, dara ņewiņķķas grubtibas. Eiropas parlaments ņagatawojams eepreekņķ ar kopeju ņrantņķķu-angļu parlamentu, kurā angļeem peederetu diwas trefķķdalas balņu.

ņķis ņawa meiņtara domas Sen-Simona ņkola attibņtija wehl taķķlak. Maniņeņtā, kuru Baņārs (Bazard) un Anfantēns (Enfantin) iņlaida tuhlin peķķ julija rewoluzijas,*) kà ņķis ņķolas meķrkis uņņtaķķdits, ka kaķdreiņ ņaweenotām tautam waj pat wiņai zilweķei jabuķt weena i tautai, ka peķķ muķķu laiku walņķķu kopibam, kuras ir aprobeņķotas un apkaro weena otu, janabķ wispaķķejai wiņa zilweķu dņmuma ņabeedribai un karam janosuhķ no ņemes wirņus. Ari patriotiņma weetā, kurņķ neeņot nekas jits kà tautiņķs egoiņms, jaņtaķķjas miķķleņtibai uņ wiņu zilweķei.

ņķim liķķdģigas domas aiņņtaķķw ari ņurķķ un wiņa ņkola. Peķķ ņurķķ nodoma, wiņai ņemei jaapķķķabķjas ar ņalanņterijām jeb ņoĶialistiņķām komunam, kuru preekņķķķķalā ņtaķķwetu pa weenam unarķķam jeb baronam. Ķķ triķķ waj tņķķetras ņalanņterijas waditu duarķķs jeb wiķķķomts, ik diwopaķķmitas triarķķs jeb grafs un tā taķķlak zaur daudņķeem widus loķķķķķeem liķķģ omniarķķam, kurņķ no Konņtantinopoles paķķw walditu wiņas ņemes hierarķķiņķi ņaņķķķirotās ņalanņterijas.**)

Ari Ouens, kurņķ tapat kà ņurķķ iņeet no komunu ņoĶialistiņma, zaur arween plaņķķakām ņoĶialistiņķo komunu federacijam grib nokķuķt liķķģ paņaules republikai.***)

Wehl wairak nekā pee Sen-Simona, ņurķķ un Ouenta, pee Pķķra Cerū zilweķu dņmuma weeniba ir taiņni wiņas wiņa ņabeedriņķās ņiņtemas widuspunkts; tomeķķ wiņaņķ neiņņakas ņķaidri

*) Notice historique par Oeuvres de Saint-Simon et d'Enfantin. Tapat Anfantēns ņawā 1831. g. 8. julija runā Not. hist., un Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, Oeuvres.

***) Fourier, Traité de l'association domestique et agricole; Le nouveau monde industriel et sociétaire; Oeuvres. — Sal. ari ar Bases de la politique positive, Manifeste de l'école sociétaire, fondée par Fourier.

****) Owen, The revolution in the mind and practice of the human race.

par iŝŝkhiroŝo jautajumu, ar kaħdeem eerihkojumeem iŝwedama ŝchi weeniba. *)

Łai gan ne wiŝi ŝozialiŝtiŝkee rakŝtneeki ir apŝtraħdajufŝi jautajumu par ŝtarptautiŝkajam atteezibam, tad tomeħr ŝtarp wineem nebuħs gandriħŝ neweena, kas noŝtaħtos uŝ ŝtingri tautiŝka ŝtaħwokla, kas ir ari łoti dabigi, eemeħrojot ŝtraħdajofŝo ŝħkiru ŝtaħwokli pret muħŝu jautajumu. Łikai ar Łaŝalu daudiŝkaħrt ŝaiŝta tautiŝkas tendenzes ŝchi waħrda tagadejā no-ŝiħnē. Tomeħr tās wairak ŝpiħd zauri wina politiŝkajās runās un broŝĉurās, **) nekā wina weħlakos ŝabeedriŝki-politiŝkos rakŝtos. Daŝchi no wina peħznaħzejeem, proti ŝħweizers 1865. gada „Sozialdemokratā“ nodrukatos Biŝmarka artikełos, katrā ŝinā noŝtaħjas uŝ weenpuŝigi tautiŝka ŝtaħwokla, bet tas, ŝakard ar ziteem cemeŝleem, bija par zehłoni, ka ŝtarptautiŝkā frakzija Markŝa un Engelŝa wadibā atteizās. ***)

Markŝs un Engelŝs, peeŝleħgdamees wezai ŝozialiŝma tradi-
zijas, no laika gala eeneħma ŝtarptautiŝku ŝtaħwokli. Wina ŝa-
ŝtaħditā 1848. februara komuniŝtiŝkā maniŝeŝta kodols ir uŝŝau-
kums: „Wiŝu ŝemju proletareeŝchi, ŝaweenojatees!“ 1864. gadā
nodibinatā internacijonālā ŝtraħdneeku aŝoziazija, kā to jau raħda
winaŝ waħrds, ari ŝtaħweja uŝ tiħri ŝtarptautiŝkeem pamateem;
winaŝ ŝtatuti ŝaka, ka ŝtraħdneeku ŝħkiras emanzipazija (aŝŝwa-
binaŝĉana) naw ne weetejs ne tautiŝks, bet ŝabeedriŝks uŝ-
demums, kurŝĉ aptiver wiŝas ŝemes, kur atrodas modernā
ŝabeedriba, un kura atriŝinajums atkarajas no taħlakattiŝħtito
ŝemju teoretikŝkas un praktiŝkas kopdarbibas. Ari Interna-
cionales organizazijas, ŝaŝkanā ar ŝħeem prinzipeem, bija iŝteikti
ŝtarptautiŝks rakŝturs.

*) Pierre Leroux, De l' humanité. Sal. ari ar Pecqueur, La
republique de Dieu.

**) Sal. it ŝew. ar Łaŝala broŝĉuru: Der italiensche Krieg und die
Aufgabe Preußens, Bernŝteina iŝd. runās un rakŝtos; bet tagad ari ar Franza
Meħringa iŝdotajam Ferdinanda Łaŝala weħŝtulem Karlim Markŝam un
Friedriħam Engelŝam (Briefe von Ferdinand Lassalle an Karl Marx und
Friedrich Engels); Sombart, Sozialismus und soziale Bewegung im 19.
Jahrhundert.

***) Meħring, Geŝichte der deutschen Sozialdemokratie.

No ta laika sojializma starptautiskais wirseens ir kluwis par tik wispahri atsihtu pateesibu, ka wairs naw wajadfigs wehsturiscki attehlot tuhkstoschkahrtejos apleezinajumus schini wirseena. Tikai neleels wahzu sojialistu pulzinsch, kursch pulzejās ap mahzitaju Naumani, gribeja sakaufet par weenibu sojialistiskās mahzibas ar patriotiskās militarwalsts prašbam; tomehr 1903. gadā schi partija atkal isira.

Schini preteschkiba starp patriotisko militarwalsti un starptautisko wirseenu, kuru nabadsigakajām tautas schkiram raksta preekščā wīnu intereses, es redsu wiswarigako momentu, kursch diwdesmitā gadušimtena kulturas pašauli neatturami dšeu preti katastrofam. Jo nemitigā militarisko prašibu peeaugščana un ar to roku rokā ejoschee polizijas špaidi semakās tautas schkiras Eiropā ir pamasam rewoluzionisejuschi daudš leelakā mehra, nekā kapitalistiskās raschosčanas kahrtibas attihštiba, kurā dašchi ekonomiski sojialisti eerauga rewoluzionarā sojializma galweno zehloni. Tautiskās militarwalstis taisni špehzigakajeem proletareescheem wīnu wislabakajos muhšča gados pastahwigi uššpeesch pahrleezibu, ka wīncem kara un meera laikā janeš wisleelakee upuri tahli šahwoschu intereschu dehl; turpreti sareščgitu šaimneeziscku šakaru apšina un pareiša apšpreesčana plaščām tautas masam ir šwesča. Tadehl tur, kur naw militaro un polizijas špaidu (kā peemešram Anglijā) pat šimtgadeja ahrkahrtēja kapitalistiskās raschosčanas kahrtibas attihštiba naw špehjuše radit kaut zik nosihmigu sojialistiski rewoluzionaru štrahdneeku partiju.

Schi preteschkiba galwenām kahrtam ir attihštijusēs tikai dewinapdsmitā gadu šimteni. Wehl aštonpadsmitā gadu šimteni monarchs weda šawus karus ar lihgteem kara pulkeem, it kā šinameem arodneekeem, un pee tam parasti nespeeda proletareesčus lihdsi darbotees. Toreiš wehl bij deesgan prahta, walšs nodroschinasčanu pret ašrejeem un eekšchejeem eenaidneekeem neuštizet teem, kuri wairak peedalas pee walšs kahrtibas apgahščanas, nekā uštureščanas. Tikai rewoluzionarā un demokratiskā Franzija misaugštakā ušbudinajuma laikā eeweda wispahreju kara klaušibu, un schai brunosčanas šistamai wehlak darija pakal Prusijā un pahrejšās Eiropas aristokratiskajās

walfts, neraugotees uš to, ka tur bij pawišam žitadas politiškas un šabeedriškas atteežibas. Un militariško aprindu škaitlu ahrprahts ženiščas wehl arween pawairot muhšu milšigos proletareešču kara pulkus un gruhti tizams, waj tā žensdamees apstahšees agraki, pirms wišs darba špehžigais proletariats nebūs šapulžets armijā. Tā ka tas, kuršč žilā jobinu, kā peedšihwojumi mahža, arween ir peepildijis šawas politiškās un šabeedriškās intereses, tad ar to ir apšegeleta tautas darba walfts galigā ušwara, ja ari tradizionelās militariškās kabrtibas wehl ilgu laiku ušturēs wežās waldibas atteežibas.

Ja nu beidsot prašam, kā išwedama wispašaules walfts (Weltštaat) ideja, tad wispirms ir škaidri, ka ščis ideals pee tagadežām walštju atteežibām ir šafneedjams weenigi eekarajot pašauli, bet tas wehl lihds ščim neweenam naw išdeweēs. Jo muhšu walštju waldibas, kuras eekššēmē arween išleeto jobinu kā šawu droščako teešibu amotu, walfts dšihwibas jautajumos šweišča pawehlneeka wahrdam nekad nepadošees meera želā. Tadehł aštonpašmitā un dewinpašmitā gadu šimteni wairakahrt uštahditee plani, išnihdet karu, radot walštju konšfederacijū waj pat nodibinot pašaules republiku ar tihri politišku rakšturu,*) preekšč wisšwarigakajeem šarptautiškeem jautajumeem, šinams, naw išwedami; turpreti, kā peedšihwojumi rahda, ščłihbreju teša ar šekmem išleetojama tikai mašak šwarigās šarptautiški-teešiškās kildās, no kurām neatkarajas tautu gods un pašahweššana. Tikai kad tautas darba walsti waras jautajumi eekems neewehrojamu weetu un walfts darbiba galwenā kabrtā wirššees uš šaimneeziškeem mehrkeem, warēs domat par to, nodibinat wispašaules walsti ar it šewiščki šaimneeziškeem ušdewumeem.

---

*) Saint-Pierre, Projet pour rendre la paix perpetuelle en Europe; — Rousseu, Extrait du projet de paix perpetuelle de monsieur l'abbé de Saint-Pierre; — Cloots, La république universelle; Kant, Zum ewigen Frieden; Das junge Europa, unter dem vorwiegenden Einfluß von Mazzini gegründet durch den Verbrüderungsakt von 15. April 1834, abgedruckt in Röschi, Bericht an den Regierungsrat der Republik Bern, betreffend die politischen Umtriebe ab Seite politischer Flüchtlinge und anderer Fremden in der Schweiz.

Bet ſaimneezifkās wiſpaſaules walſts iſzelfčanās nebuht naw domajama kā peepeſchſ notikums, kurſch dibinas uſ dalibneeku brihwas eegribas, bet kā daudſu ſtarptantifka rakſtura ſaimneezifku eerihkojumu turpmaka attihſtiba. Te jau tagad kā labi peemehri war noderet daudſi wiſu kulturās paſanli aptweroſchi eerihkojumi, kā peemehram ſtarptautifkā telegrafa ſaweeniba (dibinata 1865. g.), wiſpaſaules paſta ſaweeniba (1874), ſtarptantifkās walſtju ſaweenibas amatneezifkā, literarifkā un mahſkſleneezifkā ihpaſchuma apſardſibai (1883, 1886) u. t. t. *).

Septitā nodala.

Indiuidualififkā waras walſts un tautas darba walſts.

Sabeedribas labums jeb ſawā wiſleelakā wiſpahribā apluhkots walſts mehŗkis wiſur galwenā ſinā ſakriht kopā ar walditaju perſonigajeem un politifkajeem mehŗkeem. Tā tad ja eedomajamees apakſchējās tautas ſchķiras kā dſineju waru walſti, tad gluſchi dabigi ari walſts uſderwumeem pilnigi japahrgroſas. Sinams, ſchi pahrgroſiba noriſināſees wairak teeſchamibā nekā jehdſeenos, jo teoretiki jau tagad gluſchi wiſpahrigi tautas labumu uſluhko par walſts galweno mehŗki un ari daudſas ſatwerſmes apſtiprina ſchos uſſkatus. Te, kā ari neſkaitamos zitos gadījumos, teorija un likumdoſchana ſchauru dſihwes aprindu intereſes ſajauz ar wiſas tautas labumu.

Swarigakā iſſchķiriba, kuru walſts mehŗkis nodibina ſtarp walſtim, bet kura, ſinams, wairak peeder nahkotnei nekā tagadnei, ir preteſchķiba ſtarp indiuidualififiko waras walſti, kuras praktifki ſwarigakais weids ir patriotifkā militarwalſts, un tautas darba jeb ſaimneezibas walſti, uſ kuru azim redſot zenſchas apakſchējās tautas ſchķiras kulturās ſemēs. Mums ir darifchanas ar waras walſti, ja walſts darbības mehŗkis galwenā kahŗtā ir ſargat tradizionelās waras atteezibas pret ahre-

---

*) Sal. ar Eiſzt, Das Völkerrecht.

jeem un eekſchejeem eenaidneekeem.*) Tautas darba walſts turpreti it ſewiſchki teežas wiſas tautas intereſès organiſet walſts lozeklu garigo un meeſigo darbu un zaur to radito labumu iſdaliſchanu. Comehr ſchi iſſchkiriba atteežas tikai uſ walſts darbibas galweno wirſeenu, jo jau tagadejã individualiſtikã waras walſts lihdſ ſinamam mehtram ir nehmuſe ſawã rokã ſaimneeziſko atteezibu organiſaziju, kamehr otradi, paſtahwoſcho waras atteezibu uſtureſchana peederès ari pee tautas darba walſts uſdeuwumeem.

Sinams, pehz ſawa galwena raktura paſtahwoſchàs walſtis bej iſnehmuma ir waras walſtis, ja ari tãs namo militariwalſtis, kã Anglija, Seemel-Amerikas Saweentotàs Walſtis un Schweiže. Wina gandrihſ weenigee jenteeni ir uſturet tradizionelãs waras atteezibas; un jo augſtaks ir waras ihpaſchneeka ſabeedriſkais ſtahwoklis, jo leelaki upuri janef tautam, lai nodroſchinatu un paplaſchinatu wina waras teeſibas.

Modernãs walſtis uſluhkõ par ſawõ ſwarigako uſdewumu uſturet walditaju waru un ja eefpehjams pawairot to ar eekaro-

*) To teoriju, ka walſts rodas no waras atteezibam un ka to uſtureſchana ir wina galwenaus mehriks, jau no ſeneem laikeem ir aiſtahmejniſchi waj nu pilnigi waj pa dalai ari neſozialiſtiſki rakſtneeki un proti ſenatnè wehlakee ſoſſiti, jannakã laikã Makkiawellijs (kurſch gan pehz jama paraduma neuſtahdã abſtraktas teorijas), tahtak Hobbs, Spinoja un Hallers. Sal. ar Plato, Gorgias; de Rep.; — Hobbes, De cive; — Spinoza, Tractatus theologicus politicus; Tractatus politicus; Ethica; — Haller, Reſtauration der Staatswiſſenſchaften; — Gumpłowicz, Die ſoziologiſche Staatsidee. Sozialiſtiſkee rakſtneeki, zik taht wini iſſakas par wezo walſtju miſpahrejo rakturu, pa leelakai dalai ir waras teorijas peekriteji. Sal. deem. ar Morus, De optimo ſtatu rei publicae deque nova insula Utopia; — Meslier, Le Testament; Sen-Simons: Organisateur; Oeuvres (mairakàs weetãs); Système industriel; Nouveau Christianisme; Laſſalle, Über Verfaſſungswesen (Par konſtituziju); Was nun?; Macht und Recht; Engels, Über den Urfprung der Familie, des Privateigentums und des Staates (Par ſamilijas, priwathiſchuma un walſts iſjelſchanos); — Menger, Das bürgerliche Recht und die beſchloſen Volksklaffen; Kampffmeher, Mehr Macht u. z. Miſpahre ikkatra rewoluzionara partija, ja wina pee tam wehl zenſchas pehz ſozialiſtiſka ideala, jan pate par ſewi ſtahw uſ waras teorijas ſtahwokla, jo wina taſſchu ar tantas ſajelſchanos, tã tad ar peepelchu waras atteezibu pahrgroſſibu, uſ ilgu laiku grid pahrweidot paſtahwoſcho walſts un ſabeedribas kahtibu.

jumeem. Tadehki wisās walſtis loti leelu dafu no walſtis eenah-
kumeem ifleeto kara ſpehka un flotes ſamakſai un kara parahdu
prozenteem. Sinams, ſchos milſigos upurus noluhkeem, kuri
plaſchām tautas maſam ir taħki, loti beeschi attaiſno ar to, ka
walſtis eedſihwotaji jaſargā pret ahrejo eenaidneeku uſbruku-
meem; bet tā ka walſtju ſawſtarpejā apdraudeſchanās ir pilnigi
mahkſliga atteeziba, kurai uſ weetas buhtu janojuhđ, kad tau-
tas darba walſtis paſtahwiga nodibinaſchanās waras ſadurſmem
eerahditu neeewehprojamu weetu, tad ne beſ eemeſla war ap-
galwot, ka kara iſdewumus taiſa it ſewiſchki walđitaju noluh-
keem. Jo ta karaspehka wara, kura kalpo teeſibu kaħrtibas
uſtureſchanai walſtis eekſcheenē, ir tik neeziga, ka par to naw
weħrts ne runat.

Kā walđitaju ſargā diplomatija, armija un flote, tā tu-
rigo ſchkiru waras teeſibas adminiſtrazija (Verwaltung) un
juſtizija. Pehdejo galwenais uſdewums ir uſturet teeſibu
kaħrtibu ſtarp turigajām ſchkiram paſchām un it ſewiſchki
atteezotees uſ nemantigajcem; beſ tam wehl winām ir
daſchi ſahnu noluhki, peemeħram apſargat wiſu walſtis pilſonu
dſihwibu un meeſu. Tā ka juſtizija un adminiſtrazija taħdā
kaħrtā ir it kā armija, kuru turigās tautas ſchkiras uſtur ſawu
waras teeſibu droſchibai, tad ir ſaprotama pilſonibas ſewiſchkā
mihleſtiba pret ſcheem eerihkojumeem, taiſni tapat kā monarchs
un muiſchneeziba dabigi uſſtahjas par karaspehka waru. Daſchi
pilſoniſkā liberaliſma iſteizeji ir pat gaħjuſchi tik taħtu, ka ir
uſſkatijufchi teeſibu apſardſibu par walſtis ihſto meħrki,*) uſ-
ſkats, kuru Laſals ar pilnu teeſibu ſoboja par naktsſargu
ideju.**)

*) Sal. it ſewiſchki ar Locke. Two treatiſes of government;
Kant, Rechtslehre; — Wilhelm von Humboldt, Ideen zu einem Verſuche, die
Grenzen der Wirkſamkeit des Staates zu beſtimmen, kopotos rakſtos;
Dunoyer, Liberté du travail; Bastiat, Harmonies économiques,
kop. rakſti; A plea for liberty, an argument againſt ſocialiſm
and ſocialiſtic legiſlation, it ſewiſchki ar Herberta Spenſera eewadu;
Herbert Spencer, The principles of ethics.

**) Laſalle, Arbeiterprogramm, Bernſteina iſd.; ſal. ari ar: Die indi-
rekte Steuer und die Lage der arbeitenden Klaſſen, tanſ paſchā iſd. un Ar-
beiterleſebuch.

Nekas naw nepareisaki un weenpufigaki, kà kad daschi rakstneeki, peemehram Dūnoajē un Spensers (42. lapp., 1. peef.), šawā pilsoniskā apstalbumā šcho teefibu waj pareisaki fakot justizijas walsti, kura, blakus minot, tihrā weidā nekad un nekur naw pastahwejuse, grib nostahdit kà indiwiduelās brihwibas patwehrumu. Turpreti tikai anarchisms (I. gr. 2. nod.) ar teefibu war apgalwot, ka wisa wina šabeedribas kahrtiba dibinas uš indiwiduelas brihwibas prinziņa, tadehļ ka winšch no weenas pušes walsts un šaimneezibas dšihwei leek izjeltees no šawu lozeklu brihweem lihgumeem, bet no otras pušes ari teefibas, kuras rodas no mineteem lihgumeem, atstahj ištahj ištahj dalibneeku inziatiwai beš walsts un teefas palihdšibas.

Turpreti justizijas walsts šaimneeziskās dšihwes ištahj ištahj anā turigos un neturigos atstahj brihwa lihguma warā, drošchi paredšedama, ka šchi zihna beigšees par šliktu teem, kuri mantas un isglihtibas finā štahw tik tahku eepakal. Bet tani azumirkli, kad eet runa par lihguma teefibu ištahj ištahj anu un kad neturigo štahwoklis, glušchi dabigi, ir labwehligs, tani azumirkli uštahj ištahj walsts wara ar žiwilteefibu, un deesgan beeschi ar polizijas waj šodu teefibu špaideem. Tā tad justizijas walsti, kura lihgumeem pašcheem par šewi peeschkir šaistošchu špehku un kura atstahj neeewehrotu šabeedriško apstahklu eespaidu uš lihguma šaturu, indiwiduelās brihwibas prinziņu eewehro taišni tik ilgi, kamehr winšch kaitē mašam.

Diplomatijai, kara špehkam, šlotei, justizijai, administracijai un šinantšchu leetai, kura šagahdā materialos lihdsjektus, — ihšā šakot, teem eerihkojumeem, kuri pehž šawa galwenā rakštura kalpo privilegeto dšihwes aprindu waras noluhkeem, modernā walsts peegreesch gandrihš wišu šawu ušmanibu; šalihdšinot ar teem walsts šaimneeziskai darbiba ir neeziga nošihme. It šewišchi gaišchi tas redšams, ja peegreescham wehribu tikai teem šaimneeziskajeem darbeem, kuri weizina plašcho tautas mašu interešes un kuru turpināšana tadehļ šagaidama ari tautas darba walsti. Pee tahdeem eerihkojumeem, kuri naw teeschi šaistiti ar tagadnes paejošchām waras atteezibam, un kuri tadehļ, katrā finā ar leeleem pahrweidojumeem, pahrdsihwos tagadejo walsti, war škaitit it šewišchi šatiksmes lihdsjektu, weše-

libas kopššanas un audīšanas eerišķojumus un strādneeku apdrošīšanasu. Mūsū moderno waras walšī labi raksturo tas, ka wina šhos ištēnibā kulturelos usdewumus tikai nelabprāht nem pate šawās rokās, bet dandškabrt atštahjtos komunu un zitu walšis šaweenibu patštahwīgai ispildīšanai sem šawas usraudšības.

Ja tagad prasam, kahdā atteezībā šchee daschadee walšis darbības elementi atradišees tautas darba walšī, tad us šcho jautajumu ištumā war dot šchahdu atbildi: Kulturas usdewumeem peederēs galwenā, waras jautajumeem masaka blakus loma. Ja eedomajamees, ka ir nodibinata šaimneeziškā wispašales walšis, kurā darba lauschu šchkiru interesēs ir dšinejs špehks, tad štarptautīškai šajenzībai un milšīgajam diplomatiškajam un militariškajam aparatam, kas wīnai kalpo, pamasam jaišsuhd, un ari walšis eekšcheenē wīšu šaimneeziškajam štahwoklim nolihdšino-tees jaiššihkšt wisbagatakajam waras šaduršmju amotam. Tadeht tautas darba walšīj šawas darbības mehŗki wajadsetu apšihmet tapat kā Sen-Simonam, kurš tikdandj ir nodarbojees ar preteščkību štarp waras un darba walšī (Le système industriel), šinams, sem zita wahrda. Tā kahdā polemikā pret Ludwīga XVIII. frantschu konstituziju wīnšch leek preekščā, kā pirmo pantu jaunā frantschu šatweršmē usnemt to noteikumu, ka frantschu walšisšabeedribas mehŗkis ir šafšneegt šawu lojektu labklahjību ar meerigeem, teeščam derigeem darbeem.*)

Sinams, jaatšihjt, ka preteščkībā štarp kulturas un waras mehŗkeem šlehpjas wisleelakās breešmas ari tautas darba walšīj. Jo pat eerišķojumeem ar neščahubīgi demokratišku raksturu mehŗtures gaitā loti beešči ir bijis tahds liktenis, ka no masu klehþja pazehlās prīwiligeta šchkira, kurai tad peþj wispahrejās zilweziško leetu gaitas loti drihšī usbruka šlahpes peþj waras un kundšības. Tā kristīgā tiziba šahkumā bij demokratiška tautas organižacija ar to weenigo noluhku, apmeerinat šawu lojektu religiškās wajadšības. Bet kad Konštantina I. peþznahzeji kristīgo tizību muhšu laika rehķina zeturtā gadu šimteni pazehla par Romas walšis tizību, tad hierarchijā, kura

pa to laiku bij attihstijuses, loti drihsti parahdijās zeenteeni pehž waras un, wismaš bāsnizās augštakajās aprindās, arween wairak nobihdija pee malas pirmatnejos religiskos mehŗkus. Tā notika, ka pahwests widus laikos par kristīgām tautam waldija kā wīnu augštakais wadonis un wīnšĉ ari tagad teek turets par kristīgās tizibas augštako waldneeku, kamehr wīna organi, kardināli un biškapi, stahwokļa un zeenibas finā ņazenšĉas ar dīmtās aristokratijas augštakeem pakahpeeneem. Lihdšigs waras interesĉu pahŗwars, ja ari maŗakā mehŗā, uoweŗrojams ari zītās kristīgās bāsnizās.

Ja nu kristīgā tiziba ir padewufēs leelai pawedejai, warai, tad buhtu mulkiba, islaisi iŗ aŗim tās breeŗmas, ka ari tautas darba walstij, kurai tatsĉu truŗķsti isredses uŗ pahrdabigu buhtibu un ar to ņaisfīto zilweku darbības dŗenuku, loti weegli waretu buht taŗds pats liktenis. Sen-ŗmonīsti tatsĉu paŗĉi soŗialīstīskās walsts wadību eedomajās isweidotu katolizīzma hierarĉijas weidā. *) Un tomehr pehž wīšām weŗsturīskām analogijām ir droŗĉi, ka ja tautas darba walsti paŗtahwēs no tautas neatkarīga hierarĉija, tad wīnas waras interesēs loti drihsti nobihdīs pee malas tautas maŗu kulturas wajadŗības tapat kā tagadejā stahwokļi.

TadeŗĶ gruŗti tizams, ka jebkad warēs pilnīgi isbeŗgt no ņĉim breeŗmam. Pret leelām weŗsturīskām attihstībām naw nekahdu mehŗanīsku aiŗfardŗības lihdsĉķu, kā tos peemeŗram liberalīzms tik beŗĉi ir mehŗinājis radit, uŗstahdidams teeŗu palatas un zitas kontroles eŗstahdes. Labakā droŗĉība pret walditāju pahŗgalwību un waras badu katrā finā buŗ wispahŗi isplatīta tautas pahŗleezība, ka wadoŗĉo perŗonu un tautu aprindu darbībai ihŗtenībā ir loti maŗa absolūta weŗrtība. Arween tadeŗĶ, ka ņĉahda „prowidenziela perŗona“ teek uŗaudŗinata ar ņawu tautas beedru materielaŗeem lihdsĉķeem un no ņawa laika garīgā kraŗjuma ņawem noteizosĉos pamudinājumus: ari kad ta ir nokturufe uŗ ņawa augŗtuma, wīnas darbības panahķumi wīŗur ir atkarīgi no ņīŗras tautas pabalŗta.

*) Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, Oeuvres.

Kamehr ſche wejeligee uſſkati par wiſas individuelās darbības atkarību mahkſlas, literaturas un ſinatnes aplokos ir wiſpahri iſplatiti, tikam individualiſtikās waras walſts tradizijās uſaudſinatās mafas loti ahtri teezas walſts wihru un kara wadoxu darbeem peeſchkiert pahrfpihletu wehrtibu. Un tomehr taiſni te pa leelakai dafai eet runa par darbeem, kuri buhtu iſſmeeti kā mulkiba waj apſihmeti kā noſeegumi, ja wi-neem nebuhtu panahkumu. Bet tauta, kurā minetee wejeligee uſſkati iſplatiti wiſos ſlahnos, nekad neteekſees pahrak augſti wehrtet ſawu waditaju perſonu darbus waj pat pahrneſt tos uſ wiwu pehznahzejem.

Bet tā ka ſche dariſchanas ar tautas darba walſts pirma-jeem pamateem, tad pee wiſas audſinaſchanas eeſtabiſchu ſwari-gakajeem uſderumeem jaſkaita pareiſi apſpreeſt ziltweka darbības wehrtibu preekſch ſabeedribas un ſchis darbības iſjelſchšanās no-teikumus. Un kad ar ſchahdu audſinaſchānu, proti politiſkās un militariſkās wehſtures kritiſku apſtrahdāſchānu no wiſpla-ſchakām tautas aprindam buhs iſſkauſta aklā waroxu peeluhg-ſchāna,*) tad drihſi pahrleezināſimees, ka tadehſ iſſudis newis waroni, bet gan wiwu pahrgalwiba un patwariba.

U ſt o t ā n o d a ſ a.

Par tautas darba walſts dſinejeem ſpehkeem.

Muhſu tagadejā teeſibu kahrtiba pehz ſawu galwenā rak-ſtura dibinas uſ egoiſma. Ka muhſu ihpaſchuma kahrtibu ro-ſina gandrihſ weenigi ſchis dſenulis, par to, ſinams, neweens ne-ſchaubiſees, un war pat apgalwot, ka muhſu priwathiſpaſchums, kurſch atlauj ſarauſt bagatibu kaudſi tabſu pahri par ihpaſch-neeka wajadſibam, negreeſchot nekahdu wehribu uſ ihpaſchuma

---

*) Sal. p. ar Carlyle, Heroes, hero-worship and the heroic in the history; Nietzsche, Also ſprach Zarathuſtra. Nietzsche ſchim promi-denzielajām perſonam ir radijſ pat ſawu lauſchu ſugu: pahrziltweku, atra-dums, kurſch mantoja leelu peekriſchānu, tadehſ ka wiſnoſchehlojamakee teh-wini ne beſ eemeſla wareja apſnatees ſpehjas, kaut zik palatimejotees ari klubt par promidenzielām perſonam, lihdsigi wehſturiſkeem wihrēem.

preekſchmetu dabu, ir neween paſchmihlibas iſteikſime, bet taiſui winas wiſlaunako iſwirtumu awots. Bet ari otru primatteefibu pamata inſtitutu: familiju, taſlak wiſas publiſkās teeſibas muhſu ſabeedribas kaſrtiba noteiz egoiſma prinziſi, ja ari ſchinis aplokos, kā peedſihwots, eeweſhrojama mehra darbojas lihdi uſ-upureſchanās un padoſchanās motiwi un to darbibu likumdoſchana te ari arween peenem. Comehr ar pilnigu teeſibu war apgalwot, ka tagadejā walſts rehkina it ſewiſchki uſ egoiſmu, kā ſabeedriſkās maſchinas wiſdroſchako dſineju ſpehku, kuram tad aſewiſchkos aplokos peebedrojas ari brahlibas, ſolidaritates un tuwaku mihleſtibas juhtas, kā papildu ſpehka awoti, kuri ſinams, darbojas wahjaki un pahrak beejchi ir negalwojami.

Es nedomaju, ka tautas darba walſts pret zilweka kaiſlibu un teekſmju darbibu warēs eenemt eeweſhrojama mehra ſawadu ſtabwokli, nekā muhſu tagadejā walſts kaſrtiba. Kamehr ikkatrs zilweks ſawās neeſigās robeschās iſtaiſa maſu paſauli paſchu par ſewi, kura teeſchi ſajuht ſawas behdas un ſawus preekus, kurpreti zitu perſonu preeki un behdas winu aiſkar tikai loti neteeſchi, tikam egoiſmam arween japaleek par galweno no wiſeem zilweka rihzibas dſenuleem. Uri tautas darba walſts eeweſchana neiſdaris ſchi brihnuma, kā to peenem tikdaudi ſozialiſtiſki rakſneeki, ja ari pahrweidojot ihpaſchuma kaſrtibu ta iſnihzinās paſchmihligas darbibas ſwarigako eemeſlu. Tadehl ſozialiſtiſkas walſts kaſrtibas mehrkis newar buht iſnihdet egoiſmu no zilweku ſirdim, bet tikai winu pareiſi wadit un it ſewiſchki nowehrſt wina iſwirtumus.

Sinams, ir dabiga no wiſu laiku ſozialiſtu ſkolam lolotā wehleſchanās, tautas darba walſts eeweſchanu iſleetot tam, lai egoiſma waldibas weetā noſtahditu zehlaku dſenulu darbibu. Preekſchlikumeem ſchini aplokā ir diwkaſrtejs wirſeens. Wiſpirms daudſas ſozialiſtiſkas ſiſtemas praſa, ka tautas darba walſts eerihkojumi taſlin nodibinami uſ tuwaku mihleſtibas, ſolidaritates un brahlibas juhtam, tapat kā muhſu tagadejās walſts kaſrtiba iſeet no domam, ka egoiſms ir zilweka dabas pamata dſina. *) Pee tam, ſinams, peenem, ka ar wiſeem walſts eerih-

*) Morelly, Code de la nature: — Mably, Doutes proposés aux philosophes économistes; De la législation; — Saint-Simon, Sys-

kojumeem un it feroišķi ar noderīgu andsīnāšānu darams eespaids us mineto juhtu attihštibu.

Otra sojialistu grupa išeet pretejā wiršeenā tahtu pahri par šķe isteiktajeem uskateem. Šķee usfkati paštahtw eekšķ tam, ka walšs šawu lozektu egoišmu gan peenem kā dotu faktu, bet pašķmihlīgo interešķu šaduršmi rauga nowehršt ar to, ka katra atferoišķka zilweka brihwai darbībai eerahda feroišķku aploku. Turpreti Furjē un wina škola domā, ka tani šabee-ribā, kuru wini leek preekšā, wišu laušķu harmonija un laime radišees zilweziškām teeksmem brihwi waldot.**) Ari anarchištī- kajām školam nepeezeesķami janoštahjas us ta pašķa štahwokla, tadehš ka winas atmet wišu walšs waru, kas war pawehšlet un peespeest (8. un 9. lapp.).

Wīšas šķis sīstemas lihds ar Rušō nem par pamatu tos usfkatus, ka zilweks no dabas ir labs, un šamaitats tikai no wal- došķeem šabee-riškeem apštahķteem, tā ka pamatīgi pahrweidojot šabee-ribas kahtibu šķi zilweka dabīgā labširdība neatturami parahdīšees.**)

Ja jau Rušō laikā šķis domas ar teešbu ap- karoja, tad kopšķ ta laika pee daudšām dabas tautam išdaritee nowehrojumi rahda, kas tās šawas tikumīškās uswedības sīnā nebuht neštahw augštak par kulturas tautam. Sinams, muhšu šabee- driba zeesķ no tuhķstosķ wainam un „ziwīlīsetee“ pelna leelako datu pahmetumu, kurus Furjē pret wineem zel tik bagatīgā mehrā, bet lihdsās dabas tautu pašķmihlibai, nodewībai un nesķehlibai winas wehš artween drihķšt rahditees.

---

tème industriel, Oeuvres; — Sen-Simonisms: Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, Oeuvres; — Louis Blanc, Organisation du travail, nodr. Questions d'aujourd'hui et de demain; La revolutin de février au Luxembourg; Le socialisme, droit au travail, abt nodr. Questions.

*) Fourier, Le nouveau monde, nodr. Oeuvres complètes; — Considerant, Destinée sociale; — Renaud, Solidarité.

**) Rousseau, Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité; — Mirabaud (Holbach), Système de la nature; Système social; — Helvetius, De l'homme; — Owen, A new view of society or essays on the principles of the formation of human character and the application of the principle to practice, nodr. The life of Robert Owen.

Wispañri buhtu biñstama kluhða, ja gribetu peenemt, ka pat wisleelakais walñs kañrtibas pañrwehrtums waretu eewehrojami pañrgrofit zilweka dabas pamata dñinas. Sozialistiskàs sistemas, kuras dibinas uñ sçeem uskateem, jau no pañçha sañkuma atrodas uñ nedroñça pamata; turpreti weseligai mahzibai par walñti jañem wehrà, ka labàs un launàs teekñmes turpinafees ari jem tautas darba walñs waldbibas. Un teesçham, dewiapadñmità gadu ñintena neskaitamee sozialistiskee un komunistiskee eksperimenti ir peerahdijusçhi, ka tikpat kà nekad naw notikuse zilweku moraliñkà atdñimñçhana, kuras winu dibinataji gaidija, eewedot jaunos eerihkojumus.

Es sçho sozialiñma moraliñko pañrspiñhejumu arween esmu turejis par tikpat kluhðainu un nenofiñmigu kà wina tautsaimneeziskee ispuñçkojumu pee Tompsona, Lafala, Marksa un Rodbertusa. Taiñni sozialiñmam naw wajadñigs sçhañdu maldigu eedomu, kuras winam neisbehgami usspeeçç utopistisku raksturu. Tagadejà sabeedriba, kurà plañçàs tautas mañas sçhanuru dñiñwes aprindu labà neñ wisleelakos upurus, ñinams newar zitadi, kà ñpredikot pirmajàm usupureççanos, uñtjibu kalpijà un patriotiñmu. Tautas darba walñs nu nekañða ñiñà neeewedis wiñu walñs pilñonu pilnigu weenlihdñibu, bet tomeñr tik tañtu war nolihdñinat wiñu pilñonu sabeedriñko ñtañwokli, ka pee jaunajeem eerihkojumeem ikweenam buñs sañws labums.

Tadeñç es domaju, ka tautas darba walñti mañak buñs runa par usupureççanos un brañlibu nekà par sañprahtigu intereççu islihdñinañçhanu. Ari leelàs frantñçhu rewoluzijas waditaji pa leelai dañai sañjuhñminajàs par Ruñò dabiñko ñtañwokli, bet añstañktu wara winns loti driñçi peeñpeeda radit tagadejo Franziyas pañrwaldbibas sistemu un tañða kañrtà jau karañwalñs no-dibinato zentraliñsaziñu pañtjprinat un nobeigt.

Dewit à nodala.

Teesibas un tikumiba.

Uñtewiñçku zilweku darbibu muññu sabeedribà noteiz neween teesibu normas, bet ari tikumibas hausççi, un daudñsos ñwarigos

aplokos muhſu teeſibas peenem tikumiſku kahtibu kà nepeeje-ſchamu papildinajumu (l. gr. 8. nod.). Scho ſakaru katrà finà paturès ari tautas darba walſts, finams ar atſewiſchkeem eeweh-rojameem pahrgroſſjumeem. Ja ari ſozialiſtiſkà teeſibu kahtiba atteekſees uſ daſcheem aplokeem, kuri tagad peeder tikai tiku-mibas bauſchlu waldbai, tad tomehr ari ſozialiſtiſkai walſtij iſrahdiſees neeſpehjami wiſu zilweka riħzibu noteikt ar teeſibu normam. Bet katrà finà tikumiſko dſenuku darbiba tautas darba walſti buħtu eewehrojama meħrà pahrwoidojama.

Muhſu tagadejã ſabeedribas kahtibã teeſibu un tikumibas bauſchli iſſchkiras galwenã kahtã ar to, ka gan pirmee, bet ne peħdejee peepildami ar aħreju ſpaidu paliħdſibu. *) Bet pee tam ari tikumiſkajeem bauſchkeem ir ſawa ſankzija, tã ka wiſpahri katrs zilweka riħzibas preekſchrakſts, kuram taħdas pilnigi truhkſt, naw gandriħſ nekas wairak kã tukſcha ſkana. Bet tikumiſko preekſchrakſtu ſankzija ſchimbriħſcham ir pirmã kahtã religiiſka, jo peħz kriſtigeem uſſkateem deemiba netikumigu darbu deħt uſleek daritajam laizigus un muħiħigus ſodus. Bet tad otrkaht atklahtibas ſpreedums ir ſwarigs tikumigas riħzi-bas dſenulis, tã ka ar netikumigeem darbeem beedrojas atklahtibas noſodijums un ar to ſaiſtitãſ ſekas preekſch atſewiſchka zilweka labuma. Tadeħt tikumiba tapat kã teeſibas pamatojas uſ waras atteezibam, tikai tãſ te naw tik ħarmoniſki un redſami organiſetas kã walſti.

Schis domas iſſkaidro daudſkaht neapmeerinoſcho tiku-mibas ſtaħwokli muhſu laika. Jo tikumiſko bauſchlu religiiſkã ſankzija joprojam ſaude ſpeħku un noſiħmi, tadeħt ka wiħa ſtaħw neraiſama ſakara ar tizibu uſ plaſchu religiiſku dogmu ſiſtemu, tizibu, kura arween wairak iſſubd no kulturaz tautu ſirdim.

Proti, no ſabeedribas a u g ſ t a k a j e e m ſlaħneem religija ar religiiſko tradiziju kritiku un empiriiſku paſaules uſſkatu iſpla-

---

*) Sal. ar Thomasius, Fundamenta juris naturae et gentium ex sensu communi deducta; — Kant, Metaphyſiſche Anfangsgründe der Rechtslehre, Einleitung in die Rechtslehre; — Menger, Syſtem des öſterr. Civilprozeſſrechts.

tīšānu arveen wairak teek isspeesta, tā ka jau ščimbriššam leela daļa isglihtoto wairs nestahw us positīvās kristīgās tizibas pamata, bet wislabakā gadījumā turas pee prahta religijas (Vernunftreligion), kuru gruhti usluhkot par darbīgu dšenuļi us tikumību. Ar to teek wehl eewehtrojami paštiprinats jau tā isdewigais turigo un isglihtoto šahwoklis zihnā ar plaščajām tautas mašam, tadehl ka religiškas eedomas pehdejas wehl ščimbriššam daudz leelakā mehtā trauzē brihwā rižibā. Tas naw žitadi ari tad, kad isnehmuma gadījumā augštakās tautas ščkiras šeko kabdai filofofiskai tikumības mahžibai, tadehl ka tās šaistofša špehka šinā šahw tahtu eepakaļ religiškām morales šistemam.*) Čapehž ari ihsti konserwativās dšihwes aprindās, kurām parasti pilnīgi truhkst liberalo partiju isglihtības idealisma, wišās semē ir isplatiti usškati, ka tautai usšurama religija, ja ari wiras paščas jau šen ir nokratijusčas no šewis wišus dogmu tizibas pihsčtus.

No otras pušes šemakās tautas ščkiras arveen wairak isplatas ženteeni, šawu laižigo buhtību isweidot meehigā un garigā šinā bagatigaku un apmeerinosčaku; ščo plašči isplatito štrahwu wisgaisčakais isšeikšmes weids ir sožialisms. Bet ar to mašu apšina neišbehgami nahk šaduršmē ar teem muhšu laiku kristīgās tizibas pamata usškateem (I. gr. 1. nod.), pehž kureem ščis šemes buhtiba ir tikai paešofšs šwehtžekojums, kura ušdewums wešt un šagatawot us ihsto žilwezes mehteki, us muhščigo dšihwi juhtekleem nepeeeetamā winapšaulē.

Teesa, ar religiško motiwu pamāšiteju wahjināšānos eet roku rokā tas, ka paštiprinajas atklahtības špreedums, kuru es augščā apšihmeju kā otru tikumigas rižības dšenuļi. Bet ari

---

*) Čā, lai peeminetu wispašihšamako peemehtu, Kanta kategoriškais imperatīws pašahw no telkuma: „Rihkojees itkat pehž tās maksšmas, ar kuru tu ari wart gribet, lai wina kuhšt par wispahreju likumu“. Šal. ar Kanta Grundlegung zur Metaphhik der Sitten. Šči glušči beštaturigā formula ir gan tikai tadehl tā apbrihnota, ka wina škan žildeni un šingri, bet pee tam šlosofejoššam praktikim daudz leelakā daļā gadījumu dod eepšehju, darit kā winšč grib. Čapat tas ir ari ar žitām autonomās tikumības šistemam, tikumības, kura naw nekas žits kā morališks anarčšms un čapat kā tas (I. gr. 2. nod.) nešpehž radit wišu laušču harmonišku kopdšihwi.

šchis otrs dšenuļis muhšu laikos nefafneedš wīša šawa eefpaida, tadehļ ka netikumigu darbu atklahtai nošodiščanai wehļ lihds šchim naw nekahdas peeteekofčas organišazijas.

Tadehļ ir jaatšihst, ka tagadnei, ja nerodas jaunas tikumibas kahrtibas, draud ta pate moraliskā grimšchana, kura antikai pafaulei usbruka pehž paganiško tautas tijibu isiršchanas. Sinams, tautas darba walšts neišturešees naidigi pret pašahwošchām tijibam, taišni dehļ wīru šakara ar tikumibu; bet pee tam ta šew newarēs ari apšlehpt, ka tās muhšu laiku štrahwas, kuras isnihžina religiju, naw atturamas ne ar kahdām reprešijam un ka tadehļ wīnām religiško dšenuku špehš gadu šimteru gaitā jawahjina lihds nenofihmibai (III. gr. 8. nod.). Ča tad ja tautas darba walšts grib radit pašahwigus eerihkojumus, tad wīnai galwenā kahrtā jaeewehro tee tikumiškee motiwi, kurus war šneegt peenahžigi wadits un organišets atklahtibas špreedums.

Šcho wajadšibu, tikumišku rihžibu weizinat ar atklahtibas usšlawu waj atklahtibas nošodijumu, jau tagad lihds šinamam mehram apmeerina apšpreedumi likumdewejšs un admininištratiwās korporazijas un beedribas, bet it šewišchki ari laikrakštos. Jaatšihst ari, ka brihwa preše wīšur šekmigi ir štahjušēs preti mašo waras ihpašchneeku patwalibai un mantkahribai, kura šenakos gadu šimtenos bij wišlaunakais tautu poštš. Turpreti ta nefneedš nekahdas aišfardšibas pret tikumiškeem pahrkahpuņeem, kurus išdara patwaldneeki, waldibas un parlamenti, dšimuma un naudas arištokratiija un lihdsfigas peršonas, jo to rokās ir leela daļa šabeedriškas waras un tās tadehļ war laikrakštus waj nu isnihžinat waj ar naudu un labwehlibu nopirkt.

Katrā šinā ir gaišča leeta, ka laikraksti ir šiprs, no wīšas dogmu tijibas neatkarigs lihdsfeklis tikumibas weizinaščanai. Comehr pee tam ir nepeezeefchami diwi noteikumi. Pirmkahrt, ka laikraksti šem šinameem noteikumeem ir peeeetami ikweenam, kamehr tagad tikai šabeedriški šiprakās dšihwes aprindas ar wīru palihdšibu war noteikt šawu lihdsšilšonu rihžibu. Otrkahrt, ka šcho tikumiškās rihžibas drošchibu organišē walšts likumdošchana.

Šči organizacija eedomajama tà, ka tautas darba walšts neatkarigeem organeem leek isdot weeteja rakstura ofizialas awiſes, kuras pee tahdeem netikumigeem darbeem, kas wehrsti pret ſabeedribas labumu, ir teeſibas iſleetot ikkatram walšts pilſonim, bet žitadi tikai zeetuſchajam. Saſkanà ar tikumibas buhtibu netikumigo darbu wajadsetu tikai nodot atklahtibai, žita ſoda daritajam nedrihktetu uſlikt. Likumdoſchanai wajadsetu ſihkumos noteikt, kad pirms iſſinojuma wajadſigs peerahdit ta pateeſibu un kad pehž ta atlauts peerahdit wina nepateeſibu.

Šchim preekſchlikumam par paraugu noder daſchi tagadnes eerihkojumi, ſewiſchki tàs teeſibas, kuras muhſu laiku likumdoſchana dauſſos gadijumos dod zeetejam, proti peepraſit ſpreeduma iſſludinaſchanu laikrakſtos. Es domaju, ka ſchahda atklahtibas ſistema ſneedſ labakas garantijas tikumibas uſtureſchanai nekà muhſu remdenà, no tuhktuſchàm ſchaubam ſagrauſtà religioſitate. Sinams, ſchahda tikumiba dibinatos uſ egoiſtiſkeem dſenukeem; bet waj ari tizigo kriſtigo, kurſch par ſaweem darbeem ſagaida atalgojumu waj ſodu winapaulè, newada paſchmihligi motiwi? Gluſchi dabigi, lihdiſàs ſcheem eerihkojumeem waretu eet ari moralifka jaunibas pamahžifchana, kura tikumigi darbotees eeteiz tikumibas paſchas dehl, bet pee tam tautas darba walšts tomehr nedrihkt gaidit leela labuma praktifkai tikumibai no tikumiſkeem preekſch-rakſteem, kureem kà Kanta kategorifkajeem imperatiweem naw nekahdas ſankcijas.

Defmità nodala.

Brihwibas ideja.

Brihwiba ir atſewiſchkam žilwekam dota eeſpehja, zenſtees pehž paſcha iſwehleteem mehrkeem beſ tihſcheem kawekleem. Ja ſchi brihwiba peeder tahdu perſonu grupai, kuras atrodas lihdiſigos dſihwes apſtahklos, tad war runat par ſinamas korporacijas, ſinamas kahtas, ſinamas tautas brihwiba.

Raugotees pehž mehrkeem, pehž kureem zenſchas atſewiſchki žilweki waj weſelas perſonu grupas, iſſchkir politiſko, ſaimnee-

zisko, religisko un finatnisko brihwibu. Ščini weetā mums kriht swarā tikai politiskā un šaimneeziskā brihwiba.

Ļabškanigais brihwibas wahrds loti beesči ir peesčkirts eerihkojumeem, kuri atšewiščkam šabeedriški špehzigām dšihwes aprindam darija eespehjamu politiški waj šabeedriški ismantot šawus lihdspilšonus. Tā 17. un 18. gadu šimtena wahžu firsti wineem pehž gadu šimtenus garas žihnas doto eespehjamibu wahžinat un šafskaldit šawu tehwižu apšihmeja kā wahžu „libertati“ (brihwibu). Un turigās ščkiras wehl ščobaltddeen tapat runā par lihšgumu un prožentu brihwibu, lai gan abi eerihkojumi ir wisnoderigakais eerožis, ar ko turigajeem šaimneeziški pahrmahkt neturigos. Sinams, es te domaju tikai par tām brihwibas formam, kuras šafkanojamas ar wifas tautas politiško un šaimneeziško paščnolemščanos.

Kas wispirms atteežas uf politiško brihwibu, tad ščim wahrdam, kā mehš to ščimbrihščam isleetojam walodā, ir diwejada nošihme. Politiški brihwa pirmkahrt ir tauta waj atšewiščks žilweks, ja un žik taht walšts eerihkojumi wiņus nekawē šafneegt šawus mehrkus. Politiskā brihwiba ščini nošihmē ir atkariga no paštabwoščās walšts šatweršmes; wina war gaditees ari šaprahtigi walditā absolutišiskā walšti, ja walšts wara pilšona indiwiduelajā dšihwē eejanžas tikai tiktaht, žiktahť to praša ruhpes par wispahribas labumu.

Bet tad otrkahrt sem politiškas brihwibas wahrda šaprot štabwokli, kurā pilšoni leelakā waj masakā apmehrā peedalas pee walšts waldisčanas. Politiskā brihwiba ščini pehdejā nošihmē walda tikai konstituzionelajās monarčijās un republikās.

Ka tautas darba walšts šaweem pilšoneem war dot wairak politiškas brihwibas nekā tagadejā indiwiduališiskā waras walšts, par to gan neščaubišees neweens. It šewiščki indiwiduelā politiškā brihwiba, kura tatsčhu plasčajām tautas masam ir galwenā leeta, paleelināšees eewehrojāmā mehrā. Jo jau šawa galwenā kahrtā šaimneeziskā rakstura deht tautas darba walšts waj nu patwišam isnihžinās waj tomehr eewehrojami eerobesčos kara deenešta peenahkumus, kuri kontinentālajās (zeetšemes) militarwalštis taišni eedšihwotaju špehzigako dafu wiņu labaka-

jos mušča gados uš ikkatra ņola kawē ņafneegt wiņu indiwiduelos mehrkus. Un ari polizijas un teefas ņpaidus warēs ņipri pamafinat, kad wiņu walņts pilņonu ņabeedriņkais ņaħwoklis nolihdņinaņees.

Wairak ņħaubu modina ņħis jautajums atteejibā uš walņts pilņonu ņaimneeziņko briħwibu. Uzim redņot, par to un newis par politiņko briħwibu eet runa, kad atņewiņħki walņts wiħri un rakņneeki tautas darba walņti noņtaħda par ņoda namaun kaņarmas walņti. *) Bet ari te atkal ir nowehrojama ta weenpuņiba, kura walņti un tautņaimneeziņbu, wiņu lauņħu dņiħwes formas, ņpeħj apluhkot tikai no ņħauru dņiħwes aprindu ņaħwokla.

Jo ihņtenibā domā weenigi par bagato ņabeedriņko ņaħwokli, kad peekem, ka tautas darba walņti eewehrojama meħrā maņinaņees ņaimneeziņkā briħwiba. Bagatais ņħimbriħņam teeņħam atrodas wiņai labweħligā ņaħwokli. Muņņu tagadejos apņtaħktos wiņa paņaule ir wiħam tehwiĶa. Wiņur, kur wiņħħ parahdas, wiņi ņpeesħas klaħt, lai ar ņaweem ņweedreem puņħkotu wiħa beņdarba dņiħwi. Un kad wiņħħ peedalas pee tautas darba, tad wiħa darbibas panahkums Ķaur bagatibu teek paleelinats lihds beņmeħribai. Bagatee, newis patwaldneeki, kuri apkrauti ar darbu un kuru ņaħwokli un pat ekņiņtenzi tautas maņas arween wairak maitā, ir muņņu laiku karaki. Sinams, ņħim ņaimneeziņkās briħwibas paħrmeħram wajadsēs eewehrojami maņinatees tautas darba walņti, kameħr ta ar neleetibam nebuħs atņweņħinajusēs no ņawa ihņtā meħrka.

Kameħr bagatajeem teefibās un pateefibā peeder ņaimneeziņkā briħwiba, tikam nabago ņaimneeziņkā paņħnolemņħanās muņņu tagadejā ņabeedribas kaħrtibā naw gandriħj nekas wairak kā maldu gaiņma. Teeņibās wiņu ņaimneeziņkā briħwiba peħj werdņibas un dņimtbuħņħanas atzeħluma gan wairs naw aprobeņħota; bet tā ka wiħeem naw dņiħwibas uņtureņħanai nepeezeefħamo raņħofħanas lihdsħeklu, tad pateefibā wiħi ir ņaiņiti pee tām

---

*) Sal. peem. ar Biņmarka runu wahĶu reihstaga Ķeħdē 1878. g. 17. ņept.; nodrukata ņirņta Biņmarka politiņkajās runās, iņdotās no Ķorņta Kohla, taħtak ar Stumma runu wahĶu reihstaga 1893. g. 3. febr. un Ķiņħena Riħtera runu 1893. g. 4. febr.

pekņas isdewibam, kuras wixēem grib dot femes- un kapitāla ihpafēneeki. „Tagadejā personigā brihwiba“, ar pilnu teešibu faka Rodbertuſ, „leelakai daļai ļaufēnu naw nekās zits, kā paſtahwiga atkariba no ſweſēšas indiuiduelas gribas un ſweſēšas indiuiduelas morales, atkariba no femes- un kapitāla ihpafēneeku gribas un morales, kalpiba, apakſēneeziba.“*) Tadehļ tas leelajām tautas maſam beſ ſēhaubam apſihmēs ſaimneezifkās brihwibas paleelinafēšanu, kad tām tautas darba walſts organi kahtīgi eerahdis pekņas isdewibas, kuras wixām tagad uſſpeeſē gadījums un truhkums.

Somehr buhtu kluhda pilnīgi atraidit tās domas, uſ kurām pamatojas minetee pahrmētumi. Sinams, ar tautas darba walſti naw nepeezeefēšami ſaiſtita ſaimneezifkās brihwibas maſinaſēšanās preekſē wiſas tautas, bet ir gan eemeſli baiditees, ka ſēhi walſts forma ſawas leelās ſaimneezifkās teeſības tapat iſleetos indiuidi ſaiſtiſēšanai, kā tagadejā indiuidualiſtikā waras walſts ſawu politiſko pahrfwaru. Tadehļ tautas darba walſts organeem paſēem wajadsēs daudz ſawalditees, organiſejot ſaimneezifkos ſpēhkus. Ne ikkatra ſaimneezifka labuma peeteek, lai aprobeſēotu atſewiſēka zilweka indiuiduelo brihwibu; tikai tur, kur buhš dariſēšanas ar ſwarigeem kopibas ſaimneezifkeem mehkrēem, pilſonu rihzibu warēs padot walſts ſpaideem. Zitadi ir jabaidas, ka tautas darba walſti ļoti drihſi taiſni wiſpēhzigakos elementus pahrnēms indiuidualiſma ſtrahwā, tapat kā muhſu laikos indiuidualiſma pahrmehribas ir kluwuſēšas par galweno dſenuli ſozialiſma attihſtibai.

---

*) Rodbertuſ, Das Kapital. Sal. ari ar Saint-Simon, Du système industriel, Oeuvres; — Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, O.; — Fourier, Traité d'association domestique et agricole; — Louis Blanc, Organisation du travail, Questions d'aujourd'hui et de demain; La liberté, ndr. Questions; — Bebel, Die Frau.

Weenpadfmità nodafa.

Weenlihdšibas ideja.

Frantschu revoluziju daudš leelakà mehrà noteiza weenlihdšibas ideja nekà daudšnamee brihwibas un brahlibas wahrdi. Tomehr šafkanà ar šawu galwenà kahtà politiško raksturu wina negahja tahtak par tà šanzamo brihwibu' likuma preekščà, sem kuras toreis šaprata it šewiški nodoktu un teefas privilegiju atzelschanu un wispahreju teefibu uš walšts amateem. Turpreti frantschu revoluzijas wadosčàs aprindas nekad nedomaja šawus lihdšilšonus darit weenlihdšigus ari atteezibà uš žiwilteešibu eerihkojumeem; proti ihpaščumu, lai gan daščas eewehrojamas peršonas pirms un pa revoluzijas laiku deefgan beesči išteiza pusšozjalistiskus ušskatus.*) Šhini šakroplotajà weidà weenlihdšiba likuma preekščà ir pahrgahjuse daudša kulturās walštju konstituzijas.

Pret ščo weenlihdšibas iškehojumu jau frantschu revoluzijas beigàs sem Babefa (Babeuf) wadibas šazehlàs „weenlihdšigo šafwehrestiba“ (Conjuration des Égaux), kura žentàs pehž pateefas weenlihdšibas (égalité de fait), t. i. wišu walšts pilšonu weenlihdšibas audšinasčana, darbos un baudàs.**)

No ta laika šaimneeziskà weenlihdšiba ir kluwuse par warenu, plašči išplatitu šozjalisma ideala, kuršč nebuht nepelna tahta nižinajuma, kà no St. Šimona, kas to iššobojis par turžiško weenlihdšibu.***)

Sinams, naw ari ko ščaubitees, ka ščis ideals, kà wispahr žilwežiško zenteenu gala mehrki, ir išwedams tikai pa dašai.

Un teefčam, pilniga šaimneeziška weenlihdšiba buhtu eedomajama tikai anarchištiskà šabeedribas kahtribà. Turpretini

---

*) Brissot de Warville, Sur le propriété et la vol; — Marat, Les chaînes de l'esclavage un it šewiški Plan de législation criminelle; — Robespierre, Défenseur de la constitution N° 4, nodr. Oeuvres complètes par Laponneraye, un wina kontwenta runa 1793. g. 24. aprill, nodr. Oeuvres; Saint-Just, Fragments sur les institutions républicains.

**) Šal. ar peešmi 25. lapp.

***) St. Simon, Du système industriel, Oeuvres. Šal. ar peešmi 26. lapp.

tautas darba walsti arween atradišees iŝŝkiribas, kuras daris neeŝpehjamu wiŝu walŝis pilŝonu pilnigu ŝaimneezifku weenlihdifibu. Te par wiŝam leetam japeŝkaita iŝŝkiriba ŝtarp waldneekem un pawalŝtneekem, waj, ja grih, pahrwalditajeem un pahrwaldameem, kura tautas darba walŝi iŝteikŝees wehl aŝakâ formâ, nekâ tagadejâ ŝabeedribas kahtibâ, tadehl ka tautas darba walŝis iŝplatis ŝawu darbibu ari uŝ ŝaimneezifko aploku. Bet wiŝu laiku peedŝihwojumi mums mahza, ka walditaji ŝawu pahraکو waru arween ir iŝleetojuŝŝi, lai nodroŝŝinat u ŝew labaku ŝaimneezifku dŝihwi.

Ťapat otrkahrt iŝŝkiribas iŝglihtibâ nn ŝinaŝŝanâ ari tautas darba walŝi parahdiŝees kâ bagats ŝaimneezifkas neweenlihdifibas awots. Teŝa, ŝinataji ŝabeedribai nekad naw uŝŝtahdijuŝŝi ne tuwu tahdas ŝaimneezifkas praŝibas, kâ walditaji; bet tomehr pahrwars ŝinaŝŝanâ un ŝpehjas ŝem minetâs walŝis kahtibas nodibinâs waru, kurai neatturami janowed pee labaku ŝaimneezifka dŝihwes ŝahwokka. Tadehl ari tee ŝozialiŝti, kuri, kâ peem. Silwens Mareŝŝals*) (Sylvain Maréchal), Babefa beedrs, pirmâ weetâ noŝtahda ŝaimneezifkâs weenlihdifibas iŝweŝŝanu, ŝawâ ŝabeedribas idealâ ir panehmufŝi kâ nepezeŝŝam u augŝtakas gara dŝihwes grimŝŝanu, waj pat iŝbeigŝŝanos, pee tam neapdomadami, ka Eiropas kulturâs walŝis beŝi ŝaŝpeŝto eedŝihwotaju uŝtureŝŝana praŝa paŝtahwiga progrefa ŝinatnê un tehnikâ, kas pa leelakai dalai war buht tikai mahzitu ŝpezialiŝtu darbs. Bet miŝŝigais aroda ŝinatnu apmehrs, kurŝŝ deenu no deenas kluht plaŝŝaks, leeliŝkais aparats, kura muŝu laikos praŝa dabas ŝinatniŝkâs un tehniŝkâs diŝziplinas, u pat gara ŝinatnes, jau eepreekŝŝ apŝihmê par maldigeem tos uŝŝkatus, ka ar ŝinatni kâ ar blakus darbu lihdjas meŝŝigam darbam warês nodarbotees atŝewiŝŝaks zilweks (pehja Bebel), waj ka ŝinatniŝko iŝglihtibu warês ŝaweenot ar praktiŝko mahziŝŝanu amatâ (pehja Prudona).

Ťreŝŝais apŝtahklis, kurŝŝ ŝpeesŝ uŝ ŝaimneezifku neween-

---

*) Buonarroto, Conspiration pour l'égalité. Par to, ka wiŝi walŝis pilŝoni weenadi andŝinami, ir iŝteikuŝŝees ari: Proudhon, Jdée générale de la revolution au XIX siècle; — Bebel, Die Frau und der Sozialismus.

lihdšibu, ir atšewišķku walšts pilšonu padaritā darba dasķadais wairums un labums. Kas peekriht ušškateem, ka peħž sozjalistiskās šabeedribas kaħrtibas eemešķanas lihdššķinejo egoistisko dšenu lu weetā štašfees braħlibas juħtas, tas, šinams, war atraidit šķo šaimneeziškās neweenlihdššibas eemešlu; bet kas šķaħdam briħnišķigam sozjalisma špeħkam netiž (I. gr. 8. nod.), tam buħš jaušluħķo kā nepeezeešķams šinams šameħrs štarp darbu un alģu.

Beidšot zeturtkaħrt nedriħķšt peemiršt, ka tagadejā šabeedriškā kuštiba išeet galwenā kaħrtā no ruħpneezišibas štraħdneekcem, un proti no šķis tautas šķķiras garigi un materieli wišaugštak štaħwošķeem ložekteem. Tapat kā 18. un 19. gadu šimtenu pilšoniškās rewoluzijas daudš leelakā meħrā ir isnaħķuščas par labu leelpilšonibai, tā, beš šķaħbam, ari sozjalistiskā kuštiba, kura tapat naw nekas wairak kā waras paħrweetošķana, israħdišfees fewišķķi labweħliga štraħdneeku šķķiras nošišmigo elementu interešem.

Ari tautas darba walšti šķee iščetri apštahķli, pat ja kaħdā waroniga ušbudinajuma azumirķli nošpreestu wišus walšts pilšonus darit lihdšigus šaimneeziškā šinā, ļoti driħšt weštu atpakal pee šaimneeziškas neweenlihdššibas. Tadeħš tautas darba walšts jaedomajas kā hieraħķišķa organiašazija, bet newis šenšimonistu*) nošišmē ar teokrašišķu, turpreti ari tiħri pašauligu rakšturu. Kā paraugs mums waretu deret muħšu laiku leele dšelfszeku un kugneezišibas ušneħmumi, kuri ženšķas peħž tiħri šaimneeziškeem meħrkeem un tomeħr štraħdā ar apbriħnojamu drošķibu un pareišibu. Šķaħdam paraugam mašak noderiga ir tapat hieraħķišķi eekaħrtotā modernās kulturas walšts armija un birokratija, tadeħš ka šķee organiašmi galwenā kaħrtā atbalštas uš patriotiškā, militariškās šlawas kaħres un žitām lihdšigām weħšturiškā noteiktām juħtam, kurām tautas darba walšti buħš jaatkaħpjas ļoti neewehrojamā weetā.

Šķaħda hieraħķišķa organiašazija dod ari eepēħju leetišķķi atrišinat diwus šwarigus jautajumus, kureem gan tagadejā šabeedribas kaħrtibā ir mašaka nošišme. Kam tautas darba walšti

*) Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, Oeuvres.

peekritis dabas radīte retē baudas lihdsekti? Un, wehl daudj ūwarīgaka leeta, kas padarīs daudsoš reebigos un wefelibai kaitigos darbus, kuri buhs nepeezeešāami pat taħdā raschošāanas kaħrtibā, kas dibinašeēs tikai uš tautas interesem? Turjē un wina ūkola bij dihwaini eedomajusšeēs, reebigos darbus ikkatrā sojialistiskā komundā (phalanx) eerahdit besbeħdigu, palaištu beħrnu grupai, kuri turetū par godu ispidit šchos darbus.*) Ģierarħiskī organījetā ūbeedribā šchee jautajumi neprāfitu nekāħdu nepāħrwaramu gruħtumū, eewehrojot wehl to, ka ūbeedriškee ūtahwokli tautas darba walšī nebuhs ne turwū tik ūstīngušči un nekūstīgi, kā muħšu tagadejā ūbeedribas kaħrtibā (II. gr. 7. nod.).

Bet neween atteezotees uš reebigeem un wefelibai kaitigeem darbeem, turpreti ari preekšč wīūas, materielas un garīgas darbības ģierarħiskai ūbeedribas kaħrtibai ir leela noūīme. Nedriħkšt aīsmīršt, ka tautas darba walšī īūudīs daudšas īlūūījas (maldu aīnas), kuras ūħīmbrīħšam ūparīgi roūīna jīlweka darbību. Ja noūtahdot wīūus ūaimneejīskā ūnā weenliħdšīgi atkriħt ari eēūehja ušlabot ūaimneejīsko ūtahwokli, tad draud breeūmas, ka plašāās tautas maūas nodosees pīlnīgam kwīetīūmam (meerībai), un tautas darba walšīs pate īūwīrtīs par barošāanās un rīħšāanas walšī. Šħīm breeūmam wīslabakī war pretotees ar ģierarħīūku kaħrtību, kurā īkweenam, neūalīħdšīnami wairak nekā tagadejā ūbeedribas kaħrtībā, buhs dota eēūehja pazeltees augštakā ūbeedriūskā ūtahwokli.

Šchee noteīzošchee redšes punkti ari nekād naw īslaiūī no aīm. Pēe teem sojialīsteem, kuri īūūakas par ūaimneejīsko neweenliħdšību, pēeder neween Sen-Simons, bet ari wīūa wīna ūkola, kura kā galweno īūdalīūāanas pīnīpū uštahda ūlaweno formulū, ka īkkatrs jīlweks īūletoījams pēħz wīna ūūehījam un atalgoījams pēħz wīna darba.**)

*) Fourier, Le nouveau monde industriel, nodr. Oeuvres; — Renaud, Solidarité.

***) Sal. ar Baūāra un Anūantēna tuħlīn pēħz jūlīja rewolūzījas īslaiūī manīfestū, nodr. Not. hist., taħūak ar Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, nodr. Oeuvres.

Furjè un wina škola, kuri taifni issaka, ka tanì fabeedribas kahrtibà, kuru wini leek preekščà, esot nepeezeščama leela neweenadiba mantas fìnd. *) Uri wehlak dandfi sozjalisti ir isteiknsčees par faimneezifku neweenlihdšibu nahkotnes walsti.

Turpreti pee faimneezifkàs weenlihdšibas aifstahwjeem peeder neween tee, kuri kà Babefs un wina peekriteji teefçi prafa pehz tàs, bet ari tee rakstneeki, kuri atšewiščka zilweka wajadšibas ufstahda par augštako mehranklu labumu isdalisčanà. **) Žhsteribà faimneezifkàs weenlihdšibas aifstahwji arween domà par fčo isdalisčanu pehz wajadšibam, jo azim redšot naw eedomajams baudas lihdsjektus un pakalpojumas peefčkirt atšewiščkeem zilwekeem pilnigi weenlihdšigi, negreesčot wehribu uš wezumu, dšimumu un wefelibu.

Ja nu hierarchifku organizaciju tautas darba walsti turam par nepeezeščamu, tad rodas jautajums, pehz kahdàm eefihmem walsts pilsoni eeweetojami dasčadajos stahwokłos. Muhsu tagadejā fabeedribā fçi atšewiščka zilweka likteni nolemjoščà jautajuma iščkirsčana atkarajas gandriš weenigi no gadijumeem: dšimsčanas un ihpaščuma. Mehs fawā fabeedriškajā stahwokli ikdeenas redšam, kà augsti apdahwinatas personas greesč rokturi waj wada arklu, kamehr bagatakàs familijās nešpehjigu behrnu audšinasčanai deesgan beesçi iščkreesč welti pušles un lihdsjektus. Tadehl fen-šimonisti ar pilnu teefibu ufstahjas pret dšimtprivilegijam, kà pret muhsu fabeedribas stahwokla wisleelako launumu. Tà ka tautas darba walsti ihpaščuma dasčadibas issudis, tad it fewiščki fekofčee apštahkli noteiks, kà eerahdami dšihwes stahwokli atšewiščkeem walsts pilšoneem:

1. Wezaku arodš. Ščim apštahklim peemiht tas labums, ka behrni ar audšinasčanu pašči par fewi eeaug fawu wezaku arodā, bet no otras pušes, kà mahža dasču auštrumu tautu wehštire, pahršpihleti turotees pee fčim domam, waram

---

*) Fourier, Le nouveau monde industriel et sociétaire, nodr. Oeuvres; — Considerant, Destinée sociale; — Sal. par fčo jant. ari Bedel, Die Frau, un peefihmi fčis grahmatas 26. lapp.

**) Sal. ar Mengera, Das Recht an den vollen Arbeitsertrag.

nonahkt lihds tam, ka arodi noslehdsas it ka kastēs. Tautas darba walsti, isdalot eedsihwotajus pa pilsehtam un semem, eerahdot daschados arobus atfewisckeem laudim, galwenā kahrtā tiks greefta wehriba us wezaku dsihwes stahwokli. Turpreti schis apstahklis nenoder pee augstakām waditaju weetam, jo tā neisbehgami isjeltos amata aristokratija, kura tautas darba walsti loti drihsi westu atpakal individualistiskās waras walsts ffeedēs.

2. **Augstaka gariga isglihtiba.** Gariga isglihtiba un winas apstiprinaschana ar pahrbaudijumeem, sinatniskeem darbeem un ziteem ismehginajumeem ir demokratiskai kopibai it fewiscki noderiga kā atschkiribas sihme, tadehl ka stipra gariga darbiba atkarajas no retām dabiskām spehjam, kuras atsihst pat masak spehjigeē. Tomehr pahrakums finaschanā kā is- schkiribas apstahklis isleetojams it fewiscki jaunakos muhscha gados, turpreti masakā mehrā wehlakā wezumā, kad atfewischks zilweks jau ismehginajeēs praktikskā dsihwē. Wehl masak tautas darba walsts wadibu war nodot mahziteem wihreem un nahziteem preestereem, kā to praša Platons, Campanella, sen-simoniisms un Ogists Konts,*) tadehl ka sekmita walstju wadiba galwenā kahrtā atkarajas no rakstura energijas un neatlaidibas, bet par to nedod nekahda galwojuma pat loti leels isglihtibas un finaschanu mehrs.

3. **Ewehleščhana no lihds pilsonēem.** Ewehleščhana waditaju weetās sinamā mehrā galwo, ka iswehletais prot apeteēs ar tautas masam, kam demokratiskā walsti ir leela nosihme; turpreti, kā peedsihwots, wina ir leelā mehrā padota demagogijai. Modernās individualistiskās waras walstis, zik tabl tām wispahr ir brihwa satwerfme, wadoscho perfonu ewehleščhanai ir arween augoscha nosihme, tadehl ka te teescham it fewiscki kriht swarā politisks eespaids us tautas masam. Uri tautas darba walsti augstakās weetas ar galwenā kahrtā politisku raksturu bej bascham warēs isdalit ar ewehleščhanu; turpreti schahdā

---

*) Plato, De republ. V., — Campanella, Civitas solis, nodr. Questiones super secunda parte philosophiae realis; — Exposition de la doctrine Saint-Simonienne, nodr. Oeuvres; — Auguste Comte, Système de politique positive.

gandriih weenigi faimneeziskā kopibā leelakās dalās waditaju weetu ispildišchana atkarafees no tehniskām finafchanam un spehjam, kuru apleezinafchanai eewehleschana katrā finā buhtu wisnepareifakais lihdsfeklis.

4. **Gezelschana no augstakas autoritates.** Gezelschana ir isdemigaka eezelamā arodiskās noderibas pamatigai pabrbandišchanai, turpreti ir jabaidas, ka te labwehlibai un eezehleja perfonigām interesem ir noteizofchā loma. Tadehļ tanis kopibās, kurās augstako waras neseju intereses usfwer wifu zitu, kā peemehram muhfu aristokratiskajā militarwalsti un katofu hafnizā, waditaju weetu isdalifchana parasti noteek ar eezelschānu. Turpreti tautas darba walsti weens no fwari-gakeem walsts mahkflas usdemumeem buhtu, pareisi norobeschot eewehleschanas un eezelschanas aplokus un tahdā kahrtā ruhpetees kā par demokratiskās fatwerfmes drofchibu, tā ari par wadoscho perfonu noderibu wīnu arodā.

5. **Lofe.** Lofei peedereja loti nosihmiga loma fenatnes demokratiskajās republikās, it fewischi Atenās, tadehļ ka werdšibas dehļ tās ihštenibā bij schauri eerobeschotas aristokratijas, kuru lozeki politiskas isglihtibas un darba spehjibas finā stahweja weens otram daudf tuwak, nekā augstakās un semakās kahrtas muhfu tagadejā fabeedribas kahrtibā. Tā ka schis stahwoklis ari pehļ tautas darba walsts eeweschanas wehļ turpinafees pa weseleem zilweku angumeem, tad lofi walsts pilfonu eestahdischanai augstakās un semakās weetās gan tikai tad warēs isleetot, kad daschado eedšihwotaju slahnu garigās un faimneeziskās isschkiribas no jauno eerihkojumu ilgas darbības buhs šipri islihdsfinatas.

Ja fazito fawelkam kopā, tad par hierarchiskās organizijas radifchānu tautas darba walsti dabujam apmehram sekofcho. Walsts pilfonus isdalitu pa daschadeem arodeem, greefchot wehribu us wīnu wezaku arodu, tomehr ja atfewischi laudis wehletos ko zitu, tad tas pehļ eespehjas buhtu jaeewehro. Gestahschanās augstakā dšihwes gaitā prašitu fewischkas garigas darbības jaunības gados, kurpreti us augfchu kahpschana, raugotees pehļ arodu daschadības, notiktu ar iswehleschānu waj eezelschānu. Turpmakā attihstības gaitā, kad demokratiskais gars peepilditu neween

politisko, bet ari garigo un ņaimneezisko dņihvi, ņaimneeziskā organisma radīšanai waret iņleetot ari loņi.

Bet pat ja ņaimneezisko nemeenlihdņibu uņlubkojami tautas darba walņij par nepezeesņamu, tad ta tomehr ne tuwu. nam tik aņa, kā tagadejā preteņņkiba ņtarp bagatibu un nqbadņibu. Pat tagadnes demokratiskajās kopibās augņtako un ņemako waro ihpaņņneeku ņaimneeziskais ņahwoklis nebuht narw tik daņņaņs kā muhņu aristokratiskajā militarwalņti. Tahdā demokratiskā walņti beņ ņemes un kapitāla privatihpaņņuma, kā tautas darba walņti, iņņņkiribas ņaimneeziskajā ņahwokli droņņi ween buhtu tikai tik leelas, lai eeroņinatu pilņonu ņazenņibu, pee tam nera-dot eepakaņ pameņto naida un ņkaudibas.